

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV TA‘LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

**O‘ZBEK TILI TARAQQIYOTI VA
XALQARO HAMKORLIK
MASALALARI**

**XALQARO ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA MATERIALLARI**

2025-yil 18-oktabr

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK
TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

**O‘ZBEK TILI TARAQQIYOTI VA XALQARO HAMKORLIK
MASALALARI**

Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari

2025-yil 18-oktabr

Toshkent – 2025

NEZRALI’NIN ÇAĞATAY TÜRĖÇESİ SÖZLÜĞÜNÜN YANLIŞLARI
ÜZERİNE II
ON THE MISTAKES OF NEZRALI’S CHAGATAI TURKISH
DICTIONARY II

DOI: 10.52773/tsuull.conf.2025.18.10/GRLS2623

Farhad Rahimi

*Alisher Navoiy nomidagi ToshDO ‘TAU professori,
filologiya fanlari doktori*

Öz. ‘Alı Şır Nevāyī’*nin eserlerini anlamak üzere dünyanın her köşesinde birçok Çağatay Türkçesi sözlüğü düzenlenmiştir. Bunlardan bir tanesi 17. Yüzyılda İran sahasında Safevi padişahı Şāh Şafī Sām Mīrzā’*nın buyruğıyla yazılan Neżr-‘Alı’*nin Çağatay Türkçesi - Farsça sözlüğüdür. Toplam madde sayısı 725 olan bu eser, Farhad Rahimi tarafından 2022 yılında Türkiye’de ve 2024 yılında İran’da yayımlanmıştır. Eserdeki maddeler genellikle Çağatay Türkçesi alanından seçilmiştir. Örneklerin çoğı Nevāyī’*nin eserlerinden, özellikle de Ėarāyibü’ş-Şığar ve Fevāyidü’l-Kiber adlı eserinden seçilmiştir. 1629-1642 yılları arasında yazılan bu eser, Mīrzā Mehdī Ėan Esterābādī tarafından yazılan SenglaĖ sözlüğüne kaynaklık etmiştir. İran sahasında bilinen ilk Çağatay Türkçesi-Farsça sözlük olması son derece önemlidir. Büyük ihtimalle Çağatay Türkçesi-Farsça sözlüklerin ilk ve Abuşka’dan sonra Çağatay Türkçesinin ikinci sözlüğüdür. Abuşka sözlüğünden yararlanılarak yazıldığı anlaşılan bu sözlüğün üç nüshası tespit edilmiştir: Tahran Üniversitesi- Merkez Ktp. No. 4354/3, Tahran - Meclis Ktp. No. 9176 (Sebt No. 85417) ve Kum - Ėulpaygani Ktp. No. 20/148 - 4028/1 nüshası. Genellikle Osmanlı imparatorluğu, İran, Azerbaycan, Horasan, Hindistan veya Türkistan’da yazılan ve Türk dilinin gelişme tarihi için çok büyük bir değere sahip olan bu sözlükler bir sözlükçülük ekolü oluşturmuştur. Bu sözlükler, CaferoĖlu’nun deyimi ile, ne yazık ki yanlışlıktan uzak kalmamışlardır. İşte bütün yazılan bu sözlüklerde olduğu gibi Neżr-‘Alı’*nin Sözlüğünde de bu tür yanlışlıklar bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı bu türlü yanlışları belirlemek olmuştur.*****

Anahtar Sözcükler: *Nevayi, Çağatay Türkçesi, Sözlük Bilimi, Çağatay Türkçesi Sözlükleri, İran, Safeviler, Nezrali, 17. Yüzyıl.*

Annotation. *Many Chagatai Turkish dictionaries have been edited in every corner of the world to understand the works of ‘Alı Şır Nevāyī. One of these is Neżr-‘Alı’s Chagatai Turkish - Persian dictionary, which was written in the 17th century in Iran by the order of the Safavid sultan Shah Şafī Sām Mīrzā. This work, with the total number of entries being 725, was published by Farhad Rahimi in Türkiye in 2022 and in Iran in 2024. The entries in the work are generally selected from the field of Chagatai Turkish. Most of the examples are chosen from Nevāyī’s works, especially Ėarāyibü’ş-Şığar and Fevāyidü’l-Kiber. Written between 1629*

and 1642, this work served as a source for the *Senglah* dictionary written by *Mirza Mehdi Han Esterabadi*. It is extremely important as the first Chagatai Turkish-Persian dictionary known in Iran. It is most likely the first Chagatai Turkish - Persian dictionary and the second dictionary of Chagatai Turkish after *Abusqa*. Three copies of this dictionary, understood to have been written using the *Abusha* dictionary, have been identified: *Tehran University - Merkez Library No. 4354/3*, *Tehran - Meclis Library No. 9176 (Sebt No. 85417)* and *Kum - Gulpaygani Library No. 20/148 - 4028/1*. These dictionaries, which were generally written in the Ottoman Empire, Iran, Azerbaijan, Khorasan, India or Turkestan and have great value for the history of the development of the Turkish language, have formed a school of lexicography. These dictionaries, in *Caferoglu's* words, unfortunately are not free from errors. There are such errors in *Nezr-'Ali Dictionary*, as in all written dictionaries. The aim of this study was to identify such errors.

Keywords: *Nevayi, Chagatai Turkish, Lexicography, Chagatai Turkish Dictionaries, Iran, Safavids, Nezrali, 17th century.*

1. İran'da Çağatay Türkçesi Sözlükleri

Nevāyî'nin ölümünden sonra, onun eserlerinin kolayca okunması için, İslam dünyasının her köşesinde çeşitli sözlükler yazılmaya başlandı. Genellikle Osmanlı imparatorluğu, İran, Azerbaycan, Hindistan, Horasan veya Türkistan'da yazılan ve Türk dilinin gelişme tarihi için çok büyük bir değere sahip olan bu sözlükler bir sözlükçülük ekolü oluşturmuştur. Caferoğlu'na göre bu ekolün özellikleri şunlardır:

I. Her sözün kendi öz anlamı dışında, çeşitli Çağatay Türkçesi şairlerindeki çalarlarını ve anlamlarını belirtmek için karşılaştırmalı yöntemle başvurulmuştur. Estetik bakımdan ise Çağatay Türkçesi sözlüklerinin en ağır basan noktası, Nevāyî'nin şiir ve sözlük dehasını belirtmek olmuştur.

II. Arapça ve Farsça sözcüklere yer verilmemiştir. Ancak Arap filoloji geleneği tamamıyla ortadan kalkmamıştır.

III. Anadolu Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen Türkçesinden gereğince örnekler alınmış veya anlam değerlendirilmesi yapılmıştır.

IV. Bu sözlükler ne yazık ki yanlışlıktan uzak kalmamışlardır. Bu eksiklikler özellikle de sözcüklerin anlam değerlendirilmesinde göze çarpmaktadır (Caferoğlu 1984, 220-224).

Nevāyî'nin ölümünden sonra İran'da art arda hüküm süren üç Türk hanedanı Safeviler (1501-1736), Afşarlar (1736-1747) ve Kaçarlar (1795-1925) döneminde yazılan Türkçe eserler yanında Çağatay Türkçesiyle de birçok eser meydana getirilmiştir. Çağatay Türkçesiyle yazılan eserlerin bir bölümünü oluşturan ve genellikle de Nevāyî'nin yapıtlarının anlaşılması için hazırlanan Çağatay Türkçesi sözlüklerinin çokluğu, Türk dilinin bu lehçesine verilen önemi kanıtlamaktadır.

Safeviler döneminde Çağatay Türkçesini incelemek için padişahlar tarafından desteklenip yazılan eserlerden *Nezr-'Alî'nin* sözlüğü, *Miftāgu'l-Luğat*, *Bedāyi'ü'l-*

Luġat ve ‘Abdu’l-Cemil Naşiri’nin *Kitāb-ı Türki’si* gibi sözlüklerin varlığı İran’da Azerbaycan Türkçesinin yanında Çağatay Türkçesine olan ilgiyi göstermektedir.

Miftāġu’l-Luġat, 1642’de İran’da Ferāġi mahlaslı Muġammed bin Ziyā’u’d-din Ğüseyni tarafından Safevi şahı Şafi bin Şafi’nin (hük. 1629-1642) adına yazılmış Türkçe-Farsça bir sözlüktür. Biricik nüshası İran-Tahran Milli Kütüphanesinin 5-19055 numarasında saklanmaktadır.

Bu eserin Çağatay Türkçesi olarak adlandırılması ile ilgili hiçbir yerinde kayıt bulunmamaktadır. Bu eserdeki maddeler geniş Türk dili alanından seçilmiştir. Ancak örneklerin çoğunu Nevāyi’nin eserlerinden özellikle de *Ġarāyibü’ş-Şiġar* adlı eserinden seçtiği için bu eseri Çağatay Türkçesi Sözlüğü biçiminde adlandırmak yanlış olmasa gerek. Nevāyi’nin kullanılan başka eserleri şunlardır: *Fevāyidü’l-Kiber*, *Nevādirü’ş-Şebāb*, *Bedāyi’ü’l-Vasaş*, *Ġayretü’l-Ebrār*, *Leyli ve Mecnūn*, *Sedd-i Sikenderi*, *Mecālisü’n-Nefāyis* (Mîrzā Ğacı Soġdı) ve *Nesāyimü’l-Maġabbe* (Edib Ağmed). Luşfi (*Dîvan*), Mevlānā Sâķi (*Ġül ü Nevruz*), Ğaydar Têlbe (*Maġzen-i Esrār*), Bābür Mîrzā (*Dîvān*) gibi diġer Çağatay Türk ediplerine de başvurulmuştur. Bundan sonra en çok Nāşiru’d-din Rabġuzi’nin *Ġıśaşu’l-Enbiyā*’sına başvurulmuştur. Sözlükte bulunan eskicil sözcüklerin çoğu bu eserden kaynaklanmaktadır. Bundan sonra Fuzūli (*Dîvan*, *Beng ü Bāde*), Nesimi, Şeyhî (*Ġusrev ü Şirin*) ve Sulşān Ğüseyn Mîrzā gelmektedir.

Madde başı sözcüklere genellikle Çağatayca eserlerden örnekler verilen bu eser, 18. yüzyılda Mîrzā Mehdî Ġan Esterābādî tarafından yazılan *Senglah* sözlüğünün en önemli kaynağıdır. Çağatay Türkçesinin belki de en önemli sözlüğüdür. Sözlükte toplam madde sayısı 720’dir. Bu eser Farhad Rahimi tarafından 2021 yılında Türkiye’de ve 2024 yılında İran’da yayımlanmıştır:

- Rahimi, Farhad. 2021. *Feraġi’nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Rahimi, Farhad. 2024. *Ferheng-i Lüġat-i Türki-yi Çağatayi Be Farsi-yi Miftahu’l-Luġat-i Feraġi*, Tebriz: Ahter.

Bedāyi’ü’l-Luġat, Safevilerin son hükümdarı Şāh Sulşān Ğüseyn (hük. 1694-1722) zamanında ve onun buyruġuyla ‘Alî Şir Nevāyi’nin eserlerinden yararlanmak üzere İmāni mahlaslı Şāli’ Herevi tarafından yazılmıştır. Çağatay Türkçesi-Farsça sözlük olan ve örnek şiirler içeren bu eser de *Senglah* sözlüğünün kaynakları içerisinde yer almaktadır (Rahimi, 2018: 30).

‘Abdu’l-Cemil Naşiri’nin *Kitāb-ı Türki’si* II. Şāh Şafi yani Şāh Süleymān’ın (hük. 1666-1694) münşisi olan Muġammed Rızā e’n-Naşiri e’s-Şūsî’nin oġlu ‘Abdu’l-Cemil bin Muġammed Rızā e’n-Naşiri e’s-Şūsî tarafından yazılan, Doġu ve Batı Türkçelerinin karşılaştırmalı kısa dil bilgisini veren, dört Türk lehçesinin (Çağatayî, Rumî, Ġızılbaşî, Rusî~İdil-Ural Türkçesi) ve Moġolcanın (Ġalmaķı) söz varlığını içeren bir sözlüktür. *Abuşķa* sözlüğü ve Nūr Muġammed Bêġ Ġacar Nevāyi Ġan’ın *Niśāb’ından* yararlanılarak yazılan bu eser de *Senglah* sözlüğüne kaynaklık etmiştir. Yazmanın giriş kısmında verilen bilgiye göre eserin yazılma sebebi yazarın babasının yarım kalmış sözlüğünü bitirmektir (Rahimi, 2018: 31).

Afşar hanedanının yaklaşık 10 yıl gibi kısa süreli hâkimiyeti döneminde Nâdir Şâh'ın (hük. 1736-1747) münşi ve tarihçisi olan Mîrzâ Mehdî Hân tarafından yazılan *Senglah* gibi dev bir eser, bu dönemde Çağatay Türkçesinin önemini göstermek açısından son derece önemlidir. Kendisinden sonraki Çağatay Türkçesi sözlüklerine kaynaklık eden ve Çağatay Türkçesinin önemli sözlüğü olan *Senglah*, Mîrzâ Muğammed Mehdî Hân bin Muğammed Naşîr-i Esterâbâdî tarafından H. 1172-1173 (1758-1760) yılları arasında yazılmıştır. Mîrzâ Mehdî Hân *Dürre-yi Nâdirî*, *Târîh-i Cihân-güşâ-yi Nâdirî* (*Târîh-i Nâdirî*) ve diplomatik yazıları içeren *Münşe'ât* (*Risâle-yi Bedî'î*) gibi eserlerin de yazarıdır. Mîrzâ Mehdî Hân'ın Nedr-'Alî, Ferâğî, İmanî Tâli' Herevî, Mîr_zâ 'Abdu'l-Celîl Naşîrî gibi Çağatay Türkçesi sözlüğü yazarlardan bahsetmesi önemlidir. Üç bölümden oluşan bu eserin Mebâni'ü'l-Luğa adlı ilk bölümü Çağatay Türkçesinin dil bilgisi ve yazılışına ayrılmıştır. İkinci bölüm, Nevâyî'nin 12 manzum, 9 mensur olmak üzere 21 eserinden alınarak yazılan Çağatay Türkçesi-Farsça sözlüktür; üçüncü bölümde ise Nevâyî'nin 12 manzum eserinde ve özellikle de *Mağbûbu'l-Ḳulûb*'unda geçen Arapça ve Farsça sözcüklerle deyimlere yer verilmiştir. Bu eser *Târîh-i Vaşşâf*, *Ḡabîbü's-Siyer*, *Ḥafer-nâme-yi Şerefü'd-dîn 'Alî Yezdî*, *Oğuz-nâme* (*Şecere-yi Terâkime*) gibi eserlerden; *Abuşka*, *Bedâyi'ü'l-Luğat*, *Naşîrî*, *Ferâğî*, *Nezr-'Alî*, *Burhân-ı Ḳâşî*, *Mü'eyyedü'l-Fuzalâ* ve *Ferheng-i Cihângirî* gibi sözlüklerden yararlanılarak kaleme alınmıştır (Rahimi, 2018: 32-33).

İran'da Türk devletlerinin bir devamı olan Kaçar egemenliği döneminde de Çağatay Türkçesine olan ilgi devam etmiş, *Hulâşa-yi 'Abbâsî*, *Eş-Şamğa-yi Nâsirî* ve *Fetğ-'Alî Kaçar* sözlüğü gibi sözlükler yazılmıştır. Bunlardan *Hulâşa-yi 'Abbâsî*, Fetğ-'Alî Şâh'ın (hük. 1797-1834) oğlu 'Abbâs Mîrzâ'ya (öl. 1833), *Eş-Şamğa-yi Nâsirî* ve *Fetğ-'Alî Kaçar* sözlüğü ise Nevâyî eserlerini istekle okuyan o zamanın hükümdarı Nâsiruddîn Şâh'a (hük. 1848-1896) ithaf edilmiştir [Rahimi, 2018: 62-63].

Fetğ-'Alî Kaçar sözlüğü, Fetğ-'Alî bin Kelb-'Alî bin Mürşid Ḳulî bin Fetğ-'Alî Kaçar-ı Ḳazvîni Sapanlu tarafından Nâsiruddîn Şâh adına üç yılda yazılıp 1861'de İran'da tamamlanan *Luğat-ı Etrâkiyye* adlı Çağatay Türkçesi-Farsça sözlüktür. Sözlüğün İran'da beş nüshası vardır. Thury ve Romaskeviç nüshaları ile birlikte toplam yedi yazma nüshası bilinmektedir. Bu sözlükte *Abuşka*, *Bedâyi'ü'l-Luğat*, *Naşîrî*, *Senglah*, *Hulâşa-yi 'Abbâsî*, *Ferheng-i Vaşşâf*, *Burhân-ı Ḳâşî* gibi sözlüklerden yararlanılmıştır. Çağatay Türkçesi sözlüğü kısmında 8235 tane, Arapça-Farsça sözcükler sözlüğü kısmında ise 343 tane kırmızı mürekkeple yazılı madde bulunmaktadır. Maddelerin gerçek sayısı ise çok daha fazladır. Sözlükte binlerce nazım ve düz yazı örnekleri yer almaktadır. Bu eser Farhad Rahimi tarafından 2018 yılında yayımlanmıştır.

• Rahimi, Farhad. 2018. *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ.

2. Nezr-'Alî Sözlüğü

Nezr-'Alî'nin sözlüğü, 17. yüzyılda Safevi padişahı Şâh Şâfi Sâmi Mîrzâ'nın (hük. H. 1038-1052/ 1629-1642) buyruğuyla yazılan Çağatay Türkçesi-Farsça

sözlüktür. 1629-1642 yılları arasında yazılan bu eser, Mîrzâ Mehdî Hân Esterâbâdî tarafından yazılan *Senglah* sözlüğüne kaynaklık etmiştir.

İran sahasında bilinen ilk Çağatay Türkçesi-Farsça sözlük olması son derece önemlidir. Büyük ihtimalle Çağatay Türkçesi-Farsça sözlüklerin ilk ve *Abuşka*'dan sonra Çağatay Türkçesinin ikinci sözlüğüdür.

Abuşka sözlüğünden yararlanılarak yazıldığı anlaşılan bu sözlüğün üç nüshası tespit edilmiştir: Tahran Üniversitesi-Merkez Ktp. No. 4354/3, Tahran-Meclis Ktp. No. 9176 (Sebt No. 85417) ve Kum-Gülpaygani Ktp. No. 20/148-4028/1 nüshası. Elde edilen nüshaların hepsinde bütün sözcükler (madde başları ve örnekler) harekesiz bir biçimde verilmiştir.

Sözlükte toplam madde sayısı 725'tir. Genellikle bir örnek, bazen de iki veya üç örnek verilirken birçok madde de örneksiz kalmıştır. Eserdeki maddeler genellikle Çağatay Türkçesi alanından seçilmiştir. Örneklerin çoğu Nevâ'î'nin eserlerinden, özellikle de *Ġarâyibü's-Şîğar* ve *Fevâyidü'l-Kiber* adlı eserinden seçilmiştir. Verilen örneklerin toplam sayısı 485'tir. Bu eser Farhad Rahimi tarafından 2022 yılında Türkiye'de ve 2024 yılında İran'da yayımlanmıştır:

• Rahimi, Farhad. 2022. *Nezrali'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü (Giriş-Metin-İnceleme-Notlar-Dizin)*. Ankara: TDK.

• Rahimi, Farhad. 2024. *Ferheng-i Lügât-i Türki-yi Çağatayi Be Farsi-yi Nezrali*. Tebriz: Ahter.

3. Nezr-'Alî Sözlüğünün Yanlışları

Nevâ'î'nin eserlerinin anlaşılması için yazılan bu sözlükler bir sözlükçülük ekolü oluşturmuştur. Bu sözlükler, Caferoğlu'nun deyimi ile, ne yazık ki yanlışıktan uzak kalmamışlardır. Bu eksiklikler özellikle de sözcüklerin anlam değerlendirilmesinde göze çarpmaktadır. İşte bütün yazılan bu sözlüklerde olduğu gibi Feraġi Sözlüğünde de bu tür yanlışıklar bulunmaktadır.

• Maddeler veya anlamlandırmalarda olan yanlışlar:

→ **Dêrgey** (دیرکای) “diyeyim” (بکویم). AŞ kaynaklı biçim olmalıdır. AŞ-Yazma: دیکای (/g/ ile) “diyeyim” (117b-118a).

Doğrusu: **Dêge-mên** (دیکامین)// AŞ-Yazma: دیکای مین “diyeyim” (118b)// SG-Yazma: دیکای بیز “diyelim” (874).

Dêgey (دیکای) “diye, söyleye” (بکوید)// AŞ-Yazma: دیکای (/g/ ile) “diye, söyleye” (117b)// SG-Yazma: دیکای “diye, söyleye” (875).

[‘Ubeyd Hân’dan:]

Nê maija ġam-h̄-âreî kim aija ġālımni dêgey

Nê ġamım bar nê sözüm aytur kişim bar allıda⁶

(نی منکا غم خواره کیم انکا حالیمنی دیکای)

(نی غمیم بار نی سوزوم ایتور کیشیم بار الیدا)

Dêrge (دیرکا) “demek [için]” (کفتن)// AŞ-Yazma: دیرکا (/g/ ile) “demek için” (117b)// SG-Yazma: دیماک “demek” (872)// DLT-Yazma: تیماک “demek” (554)// CC2: Dê- “demek” (690)// Hak.Tr1: Tî- “demek” (497)// Tuv.Tr2: De-/ Di- “demek” (135)// Alt.Tr (79), Kzk.Tr (123), Krgz.Tr (300), Mlk.Tr (182), Özb.Tr1

⁶ Bk. AŞ-Yazma (118a).

(20): De- “demek”// Tatar.Tr: Di-/ Ti- “demek” (73/ 280)// YUyg.Tr: Dèmek “demek” (100)// Trkm.Tr1: Diy- “demek” (165).

[*Ġarāyibü 's-Sıġar*'dan:]

Rāz-ı ‘aşkıij derge peykānij èrür köijlümge til

Lāl til birle qılur èrmiş tekellüm ehl-i rāz⁷

(راز عشقینک دیرکا پیکانینک ایرور کونکومکا تیل

لال تیل بیرلا قیلور ایرمیش تکلم اهل راز)

→ **Sèvġı** (سیوغی) “muştuluk” (مژدکانی).

Doğrusu: **Sèvinçi** (سیوینچی)// AŞ-Yazma: سیوینچی “muştuluk” (131b)// SG-Yazma: سیوینچ “müjde, muştu”; سیوینچی “müjdelik, muştuluk” (1004)// Külliyyat-Yazma2: سیوینچی (317); Külliyyat-Yazma-TB (301), Divan-Yazma (169): سیوینچی// Kzk.Tr: Süyinşi “müjde, muştuluk” (496)// Krgz.Tr: Süyünçü “müjde, muştuluk” (675)// Mlk.Tr: Süyümçü “müjde” (360)// Tatar.Tr: Söyènèç “sevinilecek haber” (242)// Özb.Tr1: Süyünçi “müjde” (79)// YUyg.Tr: Süyünçe “müjde” (370)// Trkm.Tr1: Söyünci “müjde” (587).

[*Bedāyi 'ü'l-Vasaş*'tan:]

Veh nè kün bolġay ki ol ġāyib seferdin kèldi dèp

İsteben mëndin sèvinçi yètse her yandın haber⁸

(وه نی کون بولغای که اول غایب سفر دین کیلدی دیب

ایستابان میندین سیوینچی بیتسا هر یان دین خبر)

→ **Sungil** (سونکیل) “uzat!, sun!” (ینه).

Doğrusu: **Sunġıl** (سونغیل)// AŞ-Yazma: سونغاج “sununca”; سونماک “sunmak” (135b)// SG-Yazma: سونماق “sünmek, uzamak; uzanmak; uzatmak” (954); سونغیل “sün!, uza!; uzan!; uzat!” (955)// DLT-Yazma: سونماق “sunmak” (278)// CC1 (172), Hak.Tr1 (456), Tuv.Tr2 (255), Alt.Tr (158), Krgz.Tr (668), YUyg.Tr (366): Sun- “uzatmak, sunmak”// Kzk.Tr: Usın- “sunmak, vermek” (589)// Bşk.Tr: Hon- “uzatmak” (210)// Trkm.Tr1: Süy- “çekip uzatmak, südürmek”; Süyn- “çekilip uzanmak; uzanmak” (594)// Moğ-Les: Sun-/ Sung-/ Sunu-/ Suna- “sünmek, uzamak”; Sunuġa-/ Sungga-/ Sunga-/ Sunā- “sündürmek, uzatmak” (1142/ 1143).

[*Fevāyidü 'l-Kiber*'den:]

Nevāyî olça қазақдın kèlür boyun sunġıl

Kim ol ki baş çekiben soijra gècgesini қаşıp⁹

(نوایی اولجه قصادین کیلور بویون سونغیل

کیم اولکه باش چیکیان سونکرا کیجکاسینی قاشیب)

→ **Saġınma** (ساغینما)¹⁰ “ekme!; sanma!, zannetme!” (مکار و مپندار). AŞ'de verilen “ajma! (اکمه)” anlamı, burada “ekme!” gibi algılanmış olmalıdır.

⁷ Bk. AŞ-Yazma (117b), GS (182, 222/ 4), GS-Özb (G.213/ 4), Külliyyat-Yazma2 (65), Külliyyat-Yazma-TB (51), Divan-Yazma (208).

⁸ ki| Yazmalar: kim (کیم)// mëndin sèvinçi| Yazmalar: bir yan sèvġı (بیر یان سیوغی)// her| Yazmalar: bir (بیر). Bk. AŞ-Yazma (131b), SG-Yazma (1004), BV (128, 162/ 5), BV-Özb (G.162/ 5), Külliyyat-Yazma2 (317), Külliyyat-Yazma-TB (301), Divan-Yazma (169).

⁹ sunġıl| Yazmalar: sungil (سونکیل)// çekiben| Yazmalar: çekiben (چکریان). Bk. AŞ-Yazma (161b), SG-Yazma (1218), FK (64, 64/ 7), FK-Özb (G.60/ 7), Külliyyat-Yazma2 (427), Divan-Yazma (74).

Doğrusu: “anma!; sanma!, zannetme!”// AŞ-Yazma: Sağınma (ساغینما) “anma!; sanma!” (123a)// SG-Yazma: Sağınma (ساغینما) “sanma!, zannetme!; sakınma!; anma!, hatırlama!” (892).

→ **Sağın** (ساغین) “ekmek; aşk, sarhoşluk ve hastalık durumunda kullanılır” (کاشتتن و در حالت عشق و مستی و بیماری استعمال میشود). AŞ'de verilen “ajmak (اکمق)” anlamı, burada “ekmek” gibi algılanmış olmalıdır.

Doğrusu: “anmak; sarhoşluk aşkı, delilik veya hastalık durumunda kullanılır”// AŞ-Yazma: Sağın (ساغین) “anmak; sarhoşluk aşkı ve hastalık durumunda kullanılır” (123a-123b)// SG-Yazma: Sağın (ساغین) “aşk, sarhoşluk, delilik veya hastalık mukabelesinde kullanılır; san!, zannet!; sakın!; an!, hatırla!” (895)// AŞ-Yazma (123b), MU (174), MU-Özb (5), MU-Yazma (T776b/ 20), Külliyyat-Yazma2 (571): Sağın (ساغین) “yâd et!, sarhoşluk aşkı, delilik veya hastalık mukabelesinde kullanılır”.

Sağınğaç (ساغینغاج) “sanınca, zannedince” (مپیندارد)// AŞ-Yazma: Sağınmağ (ساغینماق) “sanmak, zannetmek; anmak” (123a)// SG-Yazma: Sağınmağ (ساغینماق) “sanmak, zannetmek; sakınmak; anmak, hatırlamak” (891); Sağınmağ (ساقینماق) “(Rum T.) sakınmak” (895)// DLT-Yazma: Sağınmağ (سغینماق) “sanmak, zannetmek” (343-344); Sağınmağ (سقیماق) “hayal etmek” (562); Sağınmağ (سقیماق) “sakınmak; düşünmek; zannetmek” (344/ 350/ 471)// CC2: Sağın- “düşünmek, hatırlamak; sanmak, zannetmek” (802-803)// Hak.Tr1: Sağın- “düşünmek; merak etmek, endişelenmek; özen göstermek; özlemek” (402)// Tuv.Tr2: Sağın- “düşünmek, hatırlamak, anımsamak” (241)// Alt.Tr: Sakı- “beklemek; korumak” (148)// Kzk.Tr (458), Krgz.Tr (629): Sağın- “özlemek”// Mlk.Tr: Sağın- “anmak, hatırlamak, düşünmek” (325)// Tatar.Tr: Sağın- “iyilikle hatırlamak, özlemle yâd etmek, hasret çekmek” (226)// Özb.Tr2: Sağın- “özlemek” (435)// YUyg.Tr: Səğınmağ “özlemek” (349)// Trkm.Tr1: Sağın- “düşünmek, duraksamak, tereddüt etmek, beklemek” (552); Sakın- “düşüne düşününe konuşmak, duraksaya duraksaya konuşmak” (554)// Moğ-Les: Saki-/ Sahi- “korumak, bakmak; uymak, riayet etmek” (1029).

[Fevāyidü'l-Kiber'den:]

Nāleni her neçe kim êldin nihān èyler köijül

Sèni sağınğaç yana bî-ĥod fiğān èyler köijül¹¹

(نالە نی هر نیجه کیم ایلدین نهان ایلار کونکل)

(سینی ساغینغاج ینه بیخود فغان ایلار کونکل)

→ **Sorğat** (سورغات) “armağan, hediye, lütuf, ihsan, bağış” (پیشکش و ارمغان و انعام).

Doğrusu: **Savğat/ Sovğat** (سوغات)// AŞ-Yazma: Savğat/ Sovğat/ Sovğat (سوغات-سوغات-سوغات) “armağan, hediye, lütuf, ihsan, bağış, mükâfat olarak verilen hilat” (126a/ 133b/ 134a)// SG-Yazma: Savğat (سوغات) “armağan, hediye” (913)//

¹⁰ Bk. **Sağınğaç**// Yazmalar: “ekme!; sanma!, zannetme!” (مکار و مپندار). AŞ'de verilen “ajma! (اکمه)” anlamı, burada “ekme!” gibi algılanmış olmalıdır. AŞ-Yazma: Sağınma (ساغینما) “anma!; sanma!” (123a)// SG-Yazma: Sağınma (ساغینما) “sanma!, zannetme!; sakınma!; anma!, hatırlama!” (892).

¹¹ êldin| M, G: andın (اندین)// Sèni sağınğaç| Yazmalar: Sèn sağınğaç kim (سن ساغینغاج کیم). Bk. AŞ-Yazma (123a), SG-Yazma (893), FK (372, 397/ 1), FK-Özb (G.381/ 1), Külliyyat-Yazma2 (482), Divan-Yazma (355).

AŞ-Yazma (126a), SG-Yazma (913), SS (115, 1051), SS-Özb (XIII), Külliyyat-Yazma1 (720), Külliyyat-Yazma-TB (708), Hamse-Taşbasma (292): سوغات// AŞ-Yazma (134a), MN (42, 64), MN-Özb (Meclis.2), Külliyyat-Yazma2 (627), Külliyyat-Yazma-TB (1108): سوغات// Kzk.Tr: Savğa “ganimetten verilen pay”; Savqat “armağan, hediye” (472)// Krgz.Tr: Sooğa/ Sooğat “hediye” (660)// Mlk.Tr: Savga “armağan, hediye; mükâfat, ödül; prim” (334)// Bşk.Tr: Savğa “avdan getirilen hediye” (502)// Özb.Tr2: Sāvğä “hediye”; Sāvğät “hediyeler” (435)// YUyg.Tr: Savğa/ Soğa/ Soğat “armağan, hediye” (342/ 357)// Trkm.Tr1: Sovgat “armağan, hediye” (584)// Moğ-Les: Sauga/ Saugad/ Sauha “armağan, hediye” (1052).

→ **Sıqadı** (سیفادی) “içti” (آشامید).

Doğrusu: **Sıpqardı** (سیپقاردی) “bir dikişte içti, hepsini birden içti, başına dikti, sömürüp içti”// AŞ-Yazma: Sıpqardı (سیپقاردی) “sömürüp içmek” (127b)// SG-Yazma: Sıbqarmaq (سیبفارماق) “bir dikişte içmek” (967)// MU (170), MU-Özb (2), MU-Yazma (T775b/ 25), Külliyyat-Yazma2 (569): Sıbqarmaq (سیبفارماق)// Mlk.Tr: Sıphar- “süpürmek; bitirmek, tüketmek” (343)// Özb.Tr4: Sipqir- “bir dikişte içmek” (II/ 54)// Azb.Tr-D: Sıf qar-/ Sıvxar- “tamamıyla dökmek veya boşaltmak” (488/ 491)// Derleme: Sıvkırmak/ Sıykırmak “sıvı dolu kabı sonuna dek dökmek, boşaltmak”// Moğ-Les: Sibhar-/ Şavhra- “boşaltmak; son damlasına kadar akıtmak; sıkıp suyunu çıkarmak” (1080).

[Fevāyidü 'l-Kiber'den:]

Kimge devrān bir ayağ mey bërdi kim boldı hālâş

Sojra anij yüz qadeğ bî-dādı zehrin sıpqarıp¹²

(کیمکا دوران بیر ایاغ می بیردی کیم بولدی خلاص

سونکرا انینک یوز قدح بیدادی زهرین سیپقاریب)

→ **Sıqtadı** (سیقتادی) “ağlattı” (بکریه انداخت).

Doğrusu: **Sıqtattı** (سیقتاتتی)// AŞ-Yazma: Sıqtattı (سیقتاتتی) “ziyade ağlattı” (129b)// SG-Yazma: Sıqtatmaq (سیقتاتماق) “şiddetli bir biçimde ağlatmak” (986)// MU (171), MU-Özb (3), MU-Yazma (T776a/ 15), Külliyyat-Yazma2 (569): Sıqtamaq (سیقتاماق) “şiddetli bir biçimde ağlamak”// DLT-Yazma: Sıhtatmaq/ Sıgdadmaq/ Sıgtatmaq (سیختتاماق-سیغددماق-سیغتتاماق) “ağlatmak” (428)// Hak.Tr1: Sıhta- “ağlamak” (422)// Alt.Tr (153), Kzk.Tr (501), Krgz.Tr (649): Sıkta- “acı acı ağlamak”// Tatar.Tr: Sıkta-/ Sıkra- “sızlanmak, inlemek” (234)// Özb.Tr2: Sirqirä- “sızlamak” (430)// YUyg.Tr: Sıqırmaq “sızlamak” (352)// Trkm.Tr1: Sırkıra- “sızlamak, ağrımak” (578)// Moğ-Les: Şarkira-/ Şarhira-/ Sirkira-/ Sirkire-/ Şirhire- “sızlamak, acı duymak” (1165/ 1113).

[Nevādirü 'ş-Şebāb'dan:]

Her zamān kirse buzuğ köijlüm ara yār u diyār

‘Ālem ehlin sıqtatur-mēn āh u efgāndın dağı¹³

¹² sıpqarıp| Yazmalar: sıqarıp (سیپقاریب). Bk. FK (58, 58/ 6), FK-Özb (G.54/ 6), Külliyyat-Yazma2 (425), Divan-Yazma (68).

¹³ Bk. AŞ-Yazma (129b), SG-Yazma (986), NŞ (601, 604/ 4), NŞ-Özb (G.603/ 4), Külliyyat-Yazma2 (268), Külliyyat-Yazma-TB (251), Divan-Yazma (552).

(هر زمان کیرسا بوزوغ کونکلوم ارا یار و دیار)
عالم اهلین سیفتاتورمین اه و افغاندین داغی)

→ سینکراماک (kef'ler /k/ ile) “için için ağlamak, dertten gizli ve yavaş ağlamak” (از روی درد آهسته کریه کردن).

Doğrusu: **Siijremek** (سینکراماک) // AŞ-Yazma (130a), SG-Yazma (999): سینکراماک (ilk kef /g/ ile) “dertle gizli ve yavaş ağlamak” // MU (171), MU-Özb (3), MU-Yazma (T776a/ 13), Külliyyat-Yazma2 (569): سینکراماک “dert ile gizli ve yavaş ağlamak” // Derleme: Sinlemek/ Sinilemek/ Siijilemek “hafif sesle inleyerek ağlamak”.

[Muğākemetü'l-Luğateyn'den:]

İstesem devr ehlidin ‘aşkıjnı pinhān eylemek

Kēçeler geh èijremekdür ‘ādetim geh siijremek¹⁴

(ایستاسام دور اهلیدین عشقینکنی پنهان ایلاماک)

کیجه لار که اینکراماک دور عادتیم که سینکراماک)

→ **Sordikler** (سوردیک لار) “soru sordular” (پرسیدند).

Doğrusu: “soru sorsunlar” // AŞ-Yazma: سۇرغاج “sorunca” (132b); سۇردیک لار (/g/ ile) “sorsunlar” (132a) // SG-Yazma: سۇرماق “soru sormak” (925); سۇردیک “sorsun” (928); SG-Yazma: سۇراماق “sorup soruşturmak, ardını aramak, inceden inceye araştırmak” (931) // DLT-Yazma: سۇرماق “sormak; aramak” (524) // CC1: Sor- “sormak” (169) // Hak.Tr1: Sur- “sormak; rica etmek, istemek” (456) // Tuv.Tr2: Sura- “aramak, soruşturmak” (255) // Alt.Tr (159), Kzk.Tr (494), Krgz.Tr (668): Sura- “sormak; rica etmek, istemek” // Mlk.Tr: Sor-/ Soru-/ Sura- “sormak” (351/ 356) // Tatar.Tr: Sora- “sormak; rica etmek, istemek, talep etmek; gerektirmek” (240) // Özb.Tr1: Sorä- “sormak” (80) // YUyg.Tr: Sormağ/ Sorimağ/ Sorumağ “sormak; istemek” (359) // Trkm.Tr1: Sora- “sormak; istemek” (583) // Moğ-Les: Sori- “sınamak, denemek, sormak, yoklamak, soruşturmak, sorup araştırmak” (1130); Sur-/ Sura- “sormak, soruşturmak” (1143).

[Nevādirü'ş-Şebāb'dan:]

Şām-ı hicrānım vişāl ehliğa bî-ğad kışkadur

Anı sordikler Nevāyí dıde-yi bî-h'ābıdın¹⁵

(شام هجرانیم وصال اهلایغه بیحد قیسقه دور)

انی سوردیک لار نوایی دیده بی خوابیدین)

→ **Sürmek** (سورماک) “içmek” (آشامیدن). Örnekte doğru verilmiştir.

Doğrusu: **Sümürmek** (سومورماک) “bir dikişte içmek, hepsini birden içmek, başına dikmek, sömürüp içmek” // SG-Yazma: شیمماک “emmek” (1010); سومورماک “emerek içmek” (953) // DLT-Yazma: سیمرماک-سۇرماک “içine çekmek” (311) // CC2: Sim- “kafaya dikip içmek, yutmak” (815) // Hak.Tr1: Sig- “emmek, içine çekmek” (432) // Tuv.Tr2: Şijgee- “sindirilmek” (265) // Alt.Tr: Şijje- “emmek” (163) // Kzk.Tr: Simir- “birden içmek, bir dikişte içmek” (508) // Krgz.Tr: Şimir- “nefes

¹⁴ devr| Yazmalar, AŞ-Yazma: derd (درد). Bk. AŞ-Yazma (35a/ 130b), SG-Yazma (419/ 999), MU (171), MU-Özb (3), MU-Yazma (T776a/ 14), Külliyyat-Yazma2 (569).

¹⁵ kışka| Yazmalar, AŞ-Yazma: kışa (قیصه) // bî-h'ābıdın| Yazmalar, AŞ-Yazma: giryānıdın (کریانیدین). Bk. AŞ-Yazma (132a), SG-Yazma (928), NŞ (459, 460/ 6), NŞ-Özb (G.459/ 6), Külliyyat-Yazma2 (242), Külliyyat-Yazma-TB (225), Divan-Yazma (422).

Kzk.Tr (496), Mlk.Tr (360), Trkm.Tr1 (594): Süyre- “sürüme, sürüklemek”// Krgz.Tr: Süyrö- “sürüklemek” (674)// Tatar.Tr: Söyre- “sürüme, sürüklemek” (243)// Özb.Tr2: Südrä- “sürüklemek, çekmek” (438)// YUyg.Tr: Sörimek “sürüklemek” (362).

[Fevāyidü'l-Kiber'den:]

Südre ol yan èy Nevāyí özni mühlik za'f ile

Şāyed ètkey raǧm ol qātil bu ġālījını körüp¹⁷

(سودرا اول يان ای نوایی اوزنی مهلك ضعف ایله

شاید ایتکای رحم اول قاتل بو حالینکنی کوروب)

→ Sūdetip (سودراتیب) “sürütüp, sürükletip” (کشانده).

Doğrusu: **Sūdretip** (سودراتیب)// SG-Yazma: سُودراتماک “sürütme, sürükletme” (924)// Hak.Tr1: Sözürt- “sürükletme” (451)// Kzk.Tr (496), Trkm.Tr1 (595): Süyret- “sürükletme”// Krgz.Tr: Süyröt- “sürükletme” (674)// YUyg.Tr: Söretmek “sürükletme” (362).

[Fevāyidü'l-Kiber'den:]

Deyr ara mèn mest ü nāzük-hūyıdın ol muğ-beçe

[Bezmdin qavlar mēni geh sūdretip geh qoldatıp]¹⁸

(دیر ارا مین مست و نازک خویی دین اول مغچه)

→ Şıpaq (شیپاق) “yavşan otu; ev damının üzerini örtmek için sütunların üzerine dökülüp sıvanan çalı çırpı veya ince ağaç dalları” (درمنه یعنی یوشان و شاخها و) (خار و خاشاک که در هنگام پوشش خانه بر بالای ستونها ریزند و کل زند verilmiştir).

Doğrusu: **Şıbaq** (شیپاق)// AŞ-Yazma: Şıbaq (/b/ ile) “ev damının saçağı; ağaç budağı; yavşan otu” (137a)// SG-Yazma: Şıbaq (شیپاق) “yavşan otu; ev damının üzerini örtmek için kullanılan çalı çırpı veya ince ağaç dalları” (1007-1008)// Hak.Tr1: Sıba- “sıvamak” (418)// Alt.Tr: Şıbak “sıva” (162)// Kzk.Tr: Sılak “harç, sıva” (502)// Krgz.Tr: Şıbak “kır pelini; sıva” (684)// Özb.Tr2: Suvāq “sıva” (440)// YUyg.Tr: Sugaq/ Suvaq “sıva” (364/ 366); Şuvaq “pelin, akpelin” (382)// Trkm.Tr1: Suvag “saman ve topraktan oluşan sıva” (591)// Moğ-Les: Sibag/ Şavag “pelin otu”; Sibaga/ Şavā “gübre yığını, tezek yığını” (1075); Sibagadasu/ Şavādas “harç, samanla karıştırılmış hayvan gübresi veya çamur; sıva”; Sibagasu(n)/ Şavās “sıva işinde kullanılan içine saman veya ot karıştırılmış çamur veya kireç” (1076); Sibha/ Şavh “balçık, çamur; sıva” (1080).

[Leylî vü Mecnūn'dan:]

Örgemçi şıbaqqa perde salıp

Ol perde içinde sāye alıp¹⁹

(اورکامجی شیپاق قه پرده سالیب)

¹⁷ Bk. AŞ-Yazma (131b), SG-Yazma (923), FK (57, 57/ 9), FK-Özb (G.53/ 9), Külliyyat-Yazma2 (425), Divan-Yazma (67).

¹⁸ Bk. AŞ-Yazma (146a), SG-Yazma (1125), FK (69, 69/ 8), FK-Özb (G.65/ 8), Külliyyat-Yazma2 (427), Divan-Yazma (79).

¹⁹ şıbaqqa| Yazmalar, AŞ-Yazma: şıbaqqa (شیپاق غه) // içinde| Yazmalar, AŞ-Yazma: içide (ایچیدا). Bk. AŞ-Yazma (137a), SG-Yazma (1008), LM (232, 2053), LM-Özb (XXV), Külliyyat-Yazma1 (663), Külliyyat-Yazma-TB (651), Hamse-Taşbasma (124).

اول پرده ایچیندا سایه الیب)

→ **Ġacarçı/ Ġazarçı** (غجرجی-غزیرجی) “kılavuz, yer gösterici; askerin öncüsü” (بلد و پیش رو لشکر).

Doğrusu: **Ġacarçı/ Ġazarçı** (غجرجی-غزیرجی)// AŞ-Yazma: غَجْرَجی-غَزْرَجی “kılavuz, yer gösterici” (138b)// SG-Yazma: Ġacarçı/ Ġazarçı (غَجْرَجی-غَزْرَجی) “kılavuz, yer gösterici” (1016/ 1040)// AŞ-Yazma (138b), SG-Yazma (1016), GN1 (74, 861), GN2 (325, 865), GN-Yazma1 (29), GN-Yazma2 (89): Ġacarçı (غجارجی) başlar erken sehv etmiş// Moğ-Les: Ġacarçı/ Ġazarç “kılavuz, yer gösterici” (567).

→ **Ġardāş** (غرداش) “dokumacıların kullandıkları tarak” (شانه جولاهی).

Doğrusu: **Ġarvāş** (غرواش)// AŞ-Yazma: غَرَواش “çulhaların bez dokudukları tarak” (139a)// SG-Yazma (1432), BR (1408): غَرَواش “dokumacıların beze haşıl serpmek için kullandıkları süpürge tarzında bir alet”.

[Ġayretü'l-Ebrār'dan:]

Cülehe Ġarvāşıda āhār dēk

Yok ki zağan perride murdār dēk²⁰

(جولہ غرواشی دا اہار دیک)

یوق کہ زغن پری دا مردار دیک)

→ **Ġarıkdı/ Ġaryakdı** (قاریقدی-قاریاقدی) (/k/ ve /ğ/ ile) “gözü kara takılmak, karıkmak, kardan gözü kamaşıp ağrımak” (چشم برف افتادن کہ چشم او سیاہی کند و برد) (آید). Söyleniş biçiminde verilen /ğ/ ile biçimi, AŞ kaynaklı biçim olmalıdır.

Doğrusu: **Ġarıkdı / Ġarıkmaq** (قاریقدی-قاریقماق)// AŞ-Yazma: Ġarığdı/ Ġarığmaq (قاریغدی-قاریغماق) “kara çok bakıp göz alınmak” (143a)// SG-Yazma: Ġarıkmaq (قاریقماق) “gözü kara takılmak, karıkmak, kardan gözü kamaşmak” (1051)// AŞ-Yazma (143a), Sİ (359, 4670), Sİ-Özb (LII), Külliyyat-Yazma1 (904), Külliyyat-Yazma-TB (887), Hamse-Taşbasma (460): Remed yok ki çün qar üze köz salıp/ Ġarıkmaq (قاریقماق) közinij ziyāsın alıp// DLT-Yazma: Ġarıkmaq (قَرِقماق) “kardan gözü kamaşmak” (326)// Kzk.Tr (297), Krgz.Tr (409): Ġarık- “karıkmak, kardan gözü kamaşmak”.

→ **Ġarı** (قاری) “kol (دست)”. “kol (دست)” anlamı, yanlışlıkla “درست” biçiminde verilmiştir

Doğrusu: “kol”// AŞ-Yazma: Ġarı (قاری) “kol, pazı; karış; mimar arşını” (142a/ 143b)// SG-Yazma: Ġarı (قاری) “arşın; arşınlamak için kullanılan alet; pazı, kolun omuz eklemiyle parmak ucu arasındaki kısmı” (1059)// AŞ-Yazma (144a), SG-Yazma (1059), Sİ (151, 1550), Sİ-Özb (XXIII), Külliyyat-Yazma1 (838), Külliyyat-Yazma-TB (822), Hamse-Taşbasma (400): Ġılıp on eki miij qarı (قاری) bir yığaç// DLT-Yazma: Ġarı (قَری) “kolun dirsekle parmak ucu arasındaki kısmı, arış; kumaşı ölçmek için kullanılan arşın” (543)// CC1: Ġarı “arşın” (90)// Tuv.Tr1: Ġarı “dirsek yeri” (68)// Alt.Tr (99), Kzk.Tr (296), Krgz.Tr (409): Ġarı “kolun dirsekle omuz arasındaki kısmı”// Mlk.Tr: Ġarı “kolun omuzla bilek arasındaki kısmı; 60 cm'lik uzunluk ölçüsü” (409)// Trkm.Tr1: Ġarı “bacak kemiği” (232)// Moğ-Les: Ġar “el, kol; taraf, yön, yan, kanat” (557).

²⁰ Ġarvāş| Yazmalar: Ġardāş (غرداشی). Bk. AŞ-Yazma (139a), HE (359, L/ 25), HE-Özb (L), Külliyyat-Yazma1 (472), Külliyyat-Yazma-TB (460), Hamse-Taşbasma (61).

→ **Ƙanap** (قاناڤ) “anlamak” (خاطر نشان شدن و فهمیدن).

Doğrusu: **Ƙanap** (قاناڤ) “kanayıp”; **Ƙanmaq** (قانماق) “anlamak”// AŞ-Yazma: قاناڤ “kanayıp” (146a)// SG-Yazma: Ƙanamaq (قاناماق) “kanamak” (1076)// DLT-Yazma: Ƙanamaq/ Ƙanimaq (قاناماق-قنایماق) “kanamak” (564/ 565)// Hak.Tr1: Hanna- “kanamak” (146)// Alt.Tr (96), Kzk.Tr (284), Krgz.Tr (396), Mlk.Tr (240), Tatar.Tr (156): Kana- “kanamak”// Özb.Tr1: Qânä- “kanamak” (135)// YUyg.Tr: Ƙanimaq “kanamak” (219)// Trkm.Tr1: Gana- “kanamak” (223)// Moğ-Les: Hana- “kanamak” (1430).

AŞ-Yazma: Ƙanmağuij (قانماغونک) “kanmazsın” (146a)// SG-Yazma: Ƙanmaq (قانماق) “suya doymak, kanmak; anlamak” (1075)// DLT-Yazma: Ƙanmaq (قانماق) “doymak, kanmak” (526)// Hak.Tr1 (144), Tuv.Tr2 (163): Han- “doymak, kanmak”// Alt.Tr (96), Krgz.Tr (396), Mlk.Tr (240), Tatar.Tr (156), YUyg.Tr (219): Kan- “doymak, kanmak”// Kzk.Tr: Qan- “doymak, kanmak; anlamak” (284)// Özb.Tr1: Qân- “doymak, kanmak” (135)// Trkm.Tr1: Gan- “doymak, kanmak” (222)// Moğ-Les: Hanu-/ Hana-/ Han-/ Hang- “doymak, kanmak” (1435).

→ **Ƙavğunçı** (قاوونچى) “kovucu, ilgar eden ordu” (پيش انداختن و دوانیدن و لشکرى). (که از عقب جمعی ایلغار کنند).

Doğrusu: **Ƙavğunçı** (قاوونچى)// AŞ-Yazma: “gammaz, kovcu; kovucu, ilgar eden ordu” (146b)// SG-Yazma: Ƙavğun (قاوون) “takip etme, iz sürme, kovalama; takipçi, iz süren, kovalayıcı”; Ƙavğunçı (قاوونچى) “takipçi, iz süren, kovalayıcı” (1085)// AŞ-Yazma (146b), SG-Yazma (1085), TM (266, T731a/ 3), TM-Özb (Behrām-ı Çübine), Külliyyat-Yazma2 (746), Külliyyat-Yazma-TB (1228): Pervíz’ga Ƙavğunçı (قاوونچى) yiberip// AŞ-Yazma (146b), SG-Yazma (1085), TM (278, T733a/ 11), TM-Özb (Yezdcird), Külliyyat-Yazma2 (751), Külliyyat-Yazma-TB (1232): Ƙavğun (قاوون) kèlip yaşandı// Hak.Tr2: Hoğınçı “eşlik eden, yanda giden; arkadan giden, peşten giden; yaver, emir eri” (179)// Kzk.Tr: Quvğın “takip etme, peşine düşme; sürgün”; Quvğınşı “takipçi, iz sürücü” (326)// Krgz.Tr: Kuğun “sürgün; kovalama”; Kuğunçu “iz sürücü, takip eden, kovalayan” (529)// Mlk.Tr: Kuvgun “takip, kovalama; haber, söylenti; alarm, telaş, endişe” (284); Kuvgunçu “haberci, ulak, kurye” (285)// Bşk.Tr: Ƙıvğın/ Ƙıvğınşı “kovalayan, takipçi; polis” (359)// Tatar.Tr: Ƙuğın “takip, kovalama; ulak, kurye; sürü” (175)// Özb.Tr2: Quvğın “sürgün; kovulmuş” (395)// Trkm.Tr2: Kovğı “kovalama, izleme”; Kovğuçı “takipçi, iz sürücü” (738).

→ **Ƙısğa** (قىسغه) “kışa” (كوتاه).

Doğrusu: **Ƙısğa** (قىسغه)// AŞ-Yazma (149a), SG-Yazma (1158): Ƙısğa (قىسغه)// SG-Yazma (928), NŞ (459, 460/ 6), NŞ-Özb (G.459/ 6), Külliyyat-Yazma2 (242), Külliyyat-Yazma-TB (225), Divan-Yazma (422): Ƙısğa (قىسغه)// DLT-Yazma: Ƙısğa (قىسغا) (269)// CC2: Kısğa/ Kıska/ Kışa (503)// Hak.Tr1: Hışa (176)// Tuv.Tr1 (68), Alt.Tr (109), Kzk.Tr (351), Krgz.Tr (462), Tatar.Tr (167): Ƙısğa// Mlk.Tr: Kışa (261)// Özb.Tr2: Qisqä (386)// YUyg.Tr: Ƙısğa (237)// Trkm.Tr1: Gısğa (264).

→ **Ƙoriya** (قورىا) “kor” (اخكر). AŞ’de verilen “korı (قورى)” anlamı, burada “kor (قور)” gibi algılanmış olmalıdır.

Doğrusu: “kamiş duvarla çevrilmiş alan”// AŞ-Yazma: قۇرۇيا “kōri (korunmuş yer)”; قۇرا “çalıdan yapılan duvar. Kıırım’da hâlâ kullanılmaktadır” (152b)// SG-Yazma: قۇريا “kamiş duvarla çevrilmiş alan” (1114)// BL-Yazma: قۇريا “kamişla yapılmış ev” (69b)// Tuv.Tr1: Hooray “şehir, kent” (52)// Kzk.Tr (319), Mlk.Tr (269), YUyg.Tr (243): Qora “ağıl, ahır; avlu”// Bşk.Tr: Qura “avlu; ahır” (383)// Krgz.Tr: Koroo “koyun ağılı, hayvan avlusu” (489)// Özb.Tr2: Qorä “ağıl, ahır; etrafı çevrili yer” (397)// Moğ-Les: Horiya(n)/ Horoo/ Horuga “avlu, iç bahçe; kışla, kamp; konak, durak” (1492).

[Sedd-i İskenderi’den:]

Öy içre kilim ornıda büriyā

Kêlip bāğ u bostān buzuq qoriya²¹

(اوی ایچرا کلیم اورنیدا بوریا
کیلیب باغ و بوستان بوزوق قوریا)

[Garāyibü’s-Sığar’dan:]

Közge tā kirdi hayālîj savuğ āhım vehmidin

Bağlamış-mên qoriya her sarı müjgāndın aija²²

(کوزکا تا کیردی خیالینک ساوغ اهیم وهمی دین
باغلامیش مین قوریا هر ساری مزکاندین انکا)

→ **Qurçaldı** (قورچالدى) “buyurdu” (فرمود). AŞ’de verilen “büyüdi (بوئودی)” anlamı, burada “buyurdu (بویوردی)” gibi algılanmış olmalıdır. Ancak “büyüdü, kocadı, kocaldı” anlamına uygun düşen madde de Qoçaldı (قوچالدى) olmalıdır.

Doğrusu: “büyüdü, kocadı, kocaldı”// AŞ-Yazma: قورچالدى “büyüdü”; قورچالماق “büyümek” (153a)// DLT-Yazma: قُرج “sert, sağlam” (173); قُرجاماق “sertleşmek” (565)// CC1: Kurç “çelik” (125)// Alt.Tr: Kurç “keskin; sivri akıllı”; Kurçul- “bilenmek, sivrilmek” (125)// Kzk.Tr: Quriş “çelik”; Quriştan- “sağlamlaşmak; sert, katı, berk olmak” (340)// Krgz.Tr: Kurç “çelik; keskin”; Kurçu- “bilenmek, keskinleşmek; kuvvetlenmek, muhkemleşmek” (524)// Mlk.Tr: Kurç “çelik; sağlam, güçlü” (281); Kurçlan- “güçlenmek” (282)// Tatar.Tr: Qoriç “çelik”; Qoriçlan- “çelikleşmek; sağlamlaşmak” (173)// Trkm.Tr1: Gocal- “yaşlanmak, kocalmak, kocamak” (275)// Moğ-Les: Hurça/ Hurç “keskin, sivri; hızlı, canlı, çevik; akıllı, zeki” (1524).

→ **Qorğan** (قورغان) “ızdırap” (اضطراب).

Doğrusu: **Qozgālan** (قوزغالان).

→ **Qorğadı** (قورغادى) “muzdarip oldu” (مضطرب شد). AŞ kaynaklı anlam olmalıdır.

Doğrusu: **Qozğadı** (قوزغادى) “muzdarip etti”// AŞ-Yazma: قوزغادى “muzdarip oldu” (153b)// AŞ-Yazma: قوزغاماق “karışmak; muzdarip olmak; bir topluluk bir yerde otururken kalkıp dağılmak; karıştırmak; muzdarip etmek; dağıtmak”; قوزغالان “ızdırap; karışıklık” (153b/ 154a)// SG-Yazma: قوزغاماق-قوزغاتمق “karıştırmak”

²¹ ornıda| Yazmalar, AŞ-Yazma: ornığa (اورنیغه). Bk. AŞ-Yazma (153a), BL-Yazma (69b), SG-Yazma (1114), Sİ (144, 1435), Sİ-Özb (XXI), Külliyyat-Yazma1 (836), Külliyyat-Yazma-TB (820), Hamse-Taşbasma (398).

²² Bağlamış| Yazmalar: Bağlamış (باغلامیش). Bk. SG-Yazma (1114), GS (35, 11/ 6), GS-Özb (G.10/ 6), Külliyyat-Yazma2 (28), Külliyyat-Yazma-TB (16), Divan-Yazma (27).

(1114); قۇزغالان-قۇزغاليش “karışmak; karıştırılmak” (1116); قۇزغالماق-قۇزغاليشماق (1114); “karışıklık, kargaşa; devrim, dönüşüm” (1117)// AŞ-Yazma (153b), LM (233, 2070), LM-Özb (XXV), Külliyat-Yazma1 (663), Külliyat-Yazma-TB (651), Hamse-Taşbasma (124): Kim dehrni qozğadı nihānī/ Köijlideki ‘aşq qozğalanı// CC1: Kozğalış- “karıştırmak; karıştırarak aramak” (116)// Kzk.Tr: Qozğa-/ Qozğalt- “hareket ettirmek, kımıldatmak”; Qozğal- “kımıldamak, kıpırdamak” (311)// Krgz.Tr: Kozğō-/ Kozğolt- “harekete getirmek; kımıldatmak, sallamak; galeyana getirmek; rahatını kaçırmak”; Kozğol- “hareket etmek; kımıldamak”; Kozğolong “ayaklanma, isyan; kargaşalık; münazaa” (495)// Mlk.Tr: Kozga- “tahrik etmek; heyecanlandırmak; karıştırmak; ayaklandırmak”; Kozgal- “heyecanlanmak; karışmak; uyarılmak”; Kozgaluv “ayaklanma, isyan; heyecan; karışıklık” (272)// Tatar.Tr: Quzğa-/ Quzğat- “hareketlendirmek, kımıldatmak; ayağa kaldırmak; uyandırmak”; Quzğal- “hareketlenmek, kımıldamak; ayağa kalkmak; uykudan kalkmak; başkaldırmak, isyan etmek” (180)// Özb.Tr2: Qozğā-/ Qozğāt- “harekete geçirmek; kaldırmak”; Qozğāl- “harekete geçmek; kalkmak; kımıldamak; isyan etmek”; Qozğālān “başkaldırı, isyan” (398)// YUyg.Tr: Qozğımaq/ Qozğatmaq “hareket ettirmek, kımıldatmak”; Qozğalmaq “hareketlenmek, kımıldamak; ayaklanmak, isyan etmek” (246); Qozğulaij “ayaklanma, isyan” (247)// Trkm.Tr1: Gozga-/ Gozgat- “hareket ettirmek; kaldırmak” (288/ 289); Gozgan- “hareket etmek; kaldırılmak”; Gozgal- “kımıldanmak, yerinden oynamak; değinilmek, temas edilmek; heyecanlanmak, sinirlenmek”; Gozgalaij “başkaldırma, ayaklanma, isyan; tedirginlik, heyecan” (289).

→ قویفار “kurtar!” (خلاص کن).

Doğrusu: **Qutqar** (قوتقار)// AŞ-Yazma (151b), SG-Yazma (1099): قوتقارماق// DLT-Yazma: قُتُقَرَمَاق (363)// CC2: Kutkar-/ Kuthar- (765)// Hak.Tr1: Huthar- (200)// Kzk.Tr: Qutqar- (340)// Krgz.Tr: Kutkar-/ Kutkaz- (527)// Mlk.Tr: Kuthar- (284)// Tatar.Tr: Qotqar- (174)// Özb.Tr2: Qutqār-/ Qutqāz- (395)// YUyg.Tr: Qutqazmaq (250)// Trkm.Tr1: Gutar- (313).

[Fevāyidü'l-Kiber'den:]

Bëriben köjlüme cem'iyet-i hâşır qutqar

Her nè kim andın èrür tefriqa andın yā Rab²³

(بیریبان کونکلوما جمعیت خاطر قوتقار)

هر نی کیم اندین ایرور تفرقه اندین یا رب)

→ **Kevkev** (کاوکو) “kös, büyük nakkare” (کوس و نقاره بزرك).

Doğrusu: **Kevürge** (کاورکا)// AŞ-Yazma: Kevürge (کاورکا) (ilk kef /k/ ile, ikinci kef /g/ ile) “padişah kösü” (158a)// SG-Yazma: Kevürge (کاورکا-گاورکا) “kös, büyük davul” (1175)// AŞ-Yazma (158b), SG-Yazma (1175), FŞ (120, X/ 39), FŞ-Özb (X), Külliyat-Yazma1 (508), Külliyat-Yazma-TB (496), Hamse-Taşbasma (167): کاورکا// Sİ (189, 2117), Sİ-Özb (XXVII), Külliyat-Yazma1 (850), Külliyat-Yazma-TB (834), Hamse-Taşbasma (411): کاورکا// DLT-Yazma: کُفُرک

²³ qutqar| Yazmalar: قوتقار// nè| Yazmalar: ne (نه). Bk. FK (51, 50/ 6), FK-Özb (G.47/ 6), Külliyat-Yazma2 (424), Divan-Yazma (62).

“kös; davul” (241)// Hak.Tr1: Küjüree/ Küjürek “davul” (277)// Tuv.Tr1: Kejgirge “tef” (67)// Moğ-Les: Kenggerge(n)/ Hengereg/ Hengergen “tef, davul” (723/ 762).

→ **Keijeş/ Keijeç** (کنکاش-کنکاج) “meşveret, istişare, danışma” (مشورت).

Doğrusu: **Kèijeş/ Kèijeç** (کینکاش-کینکاج)// AŞ-Yazma: کینکاش-کینکاج (ilk kef /k/ ile, ikinci kef /g/ ile) “meşveret, istişare, danışma” (164a)// SG-Yazma: کینکاش (/g/’ler ile) “meşveret, istişare, danışma” (1235)// DLT-Yazma: گنگش “meşveret, istişare, tedbir” (604)// CC2: Kèijeş “öğüt” (499)// Kİ: گنگش-گنگج “meşveret, istişare” (85)// Tarama: Keijeş/ Keijeç (ککش-کنکاج) “danışma, müzakere” (134/ 429/ 432)// Kzk.Tr: Keijes “sohbet, söyleşi; öneri; kurul, meclis” (229)// Krgz.Tr: Kenğeş “müşavere; şûra” (438)// Mlk.Tr: Kengeş “danışma, istişare” (254)// Tatar.Tr: Kiijeş “öğüt; öneri; mesele; kurul” (135)// Özb.Tr2: Kengäş “kurul, toplantı, müzakere, görüşme” (231)// YUyg.Tr: Kèijeş “öğüt, danışma, akıl; meclis, kurul, şûra” (198)// Trkm.Tr1: Geijeş “öğüt, akıl, akıl danışma” (250).

[*Leyli vü Mecnün*’dan:]

Carlattı revân uruq kıyaşın
Saldı araga ol iş kèijeşin²⁴

(جاراتتی روان اوروق قیاشین
سالدی ارغه اول ایش کینکاشین)

→ **Göpeleg** (کوپلک) (/g/’ler ile) “kelebek” (پروانه).

Doğrusu: **Köpelek** (کوپلک) (/k/’ler ile)// AŞ-Yazma: گُپلک (/k/’ler ve /p/ ile) “kelebek” (164b)// SG-Yazma: گُپلک (/k/ ve /p/ ile) “kanatları türlü renklerle örtülü, kelebekten büyük ve ona benzer bir hayvan” (1178)// DLT-Yazma: گبالی “kelebek” (225)// CC1: Köbelek “kelebek” (116)// Hak.Tr1: Hobanak/ Hubağan “kelebek” (182/ 194)// Tuv.Tr1: Hovagan “kelebek” (53)// Alt.Tr: Köbölök “kelebek” (119)// Kzk.Tr: Köbelek “kelebek” (241)// Krgz.Tr: Köpölök “kelebek; küçük kelebek” (505)// Mlk.Tr: Gebenek/ Göbelekge/ Humelek “kelebek” (200/ 207/ 221)// Tatar.Tr: Kübelek “kelebek” (144)// Özb.Tr1: Kăpäläk “kelebek” (41)// YUyg.Tr: Kepilik/ Kèpinek “kelebek” (195/ 198)// Trkm.Tr1: Kebelek “kelebek” (398)// Azb.Tr: Kepenek “kelebek” (529)// Derleme: Köpelek/ Kepenek “kelebek”; Köbelek “bir çeşit küçük kelebek”.

[*Garāyibü’ş-Şıgar*’dan:]

Қалағай шағғада руқ‘айнı körüp ақтı yaşım
Şıfl dek kim yügürür körse mülevven köpelek²⁵

(قالاغای صفحه دا رقعنکنی کوروب اقتی یاشیم
طفل دیک کیم یوکورور کورسه ملون کوپلک)

→ **Küçlük** (کوجلوک) (/g/ ve /ç/ ile) “güçlü, kuvvetli” (زوردار و قوت دار).

Doğrusu: **Küçlük** (کوجلوک) (/k/ ve /ç/ ile)// AŞ-Yazma: گُچلوک (ilk kef /g/ ile, ikinci kef /k/ ile, /c/ ile) (165a)// SG-Yazma: گُچلوک (1183)// DLT-Yazma: گُچلُک

²⁴ kèijeşin| Yazmalar: keijeşin (کنکاشین). Bk. AŞ-Yazma (164a/ 43a), SG-Yazma (1093), LM (215, 1884), LM-Özb (XXIII), Külliyyat-Yazma1 (659), Külliyyat-Yazma-TB (647), Hamse-Taşbasma (120).

²⁵ Қалағай| Yazmalar: Қалағай (قالارغای). Bk. AŞ-Yazma (164b), SG-Yazma (1071), GS (264, 342/ 2), GS-Özb (G.331/ 2), Külliyyat-Yazma2 (86), Külliyyat-Yazma-TB (72), Divan-Yazma (316).

(495)// CC1 (127), Mlk.Tr (286): Küçlü// Hak.Tr1: Küstüg (281)// Tuv.Tr1: Küçülüg/ Küştüg (73)// Kzk.Tr: Küşti (262)// Krgz.Tr: Küçtüü (534)// Tatar.Tr: Köçle (140)// Özb.Tr1: Küçli (45)// YUyg.Tr: Küçlük (210)// Trkm.Tr1: Güyçli (324)// Moğ-Les: Küçütey/ Hüçtey/ Küçütü/ Hüçit/ Küçüntey (784).

→ شاد شد و فخر کرد) (AŞ kaynaklı söyleniş biçimi olmalıdır.

Doğrusu: **Könendi** (کوناندی) (/k/ ile)// AŞ-Yazma: کوناندی (/g/ ile) “sevindi; kıvandı, övündü” (171a)// SG-Yazma: کونانماک (Özbek /k/ ile, Türkmen /g/ ile) “kıvanmak, gönenmek, sevinmek” (1208)// CC1: Könen- “tatmin olmak, memnun kalmak” (118)// Kzk.Tr: Kenel- “bolluğa kavuşmak, rahatlamak” (228)// Krgz.Tr: Kenel-/ Kenen- “lezzetlenmek, bol bol almak” (437/ 438)// Tatar.Tr: Kinen- “kıvanmak, gönenmek, sevinmek” (134)// Trkm.Tr1: Gönen- “zevk almak, haz almak; tadını çıkarmak” (292).

4. Sonuç

Bu çalışmada, Neẓr-‘Alı tarafından H. 11. yüzyılda Safevi padişahı Şāh Şafī Sām Mīrzā'nın (hük. H. 1038-1052/1629-1642) buyruğuyla yazılan Çağatay Türkçesi-Farsça sözlük incelenmiştir. Mīrzā Mehdī Ĥan Esterābādī tarafından yazılan *Senglaḥ* sözlüğüne kaynaklık eden bu eserin Abuşka sözlüğünden yararlanılarak yazıldığı anlaşılmaktadır. Sözlüğün üç nüshası tespit edilmiştir: Tahran Üniversitesi-Merkez Ktp. nr. 4354/3 (T), Tahran-Meclis Ktp. nr. 9176 (Sebt nr. 85417) (M) ve Kum-Gülpaygani Ktp. nr. 20/148-4028/1 (G) nüshası.

Bu eserdeki maddeler genellikle Çağatay Türkçesi alanından seçilmiştir. Örneklerin çoğu Nevāyī'nin eserlerinden özellikle de *Ġarāyibü's-Şīğar* ve *Fevāyidü'l-Kiber* adlı eserinden seçilmiştir. İran sahasında yazılan ilk Çağatay Türkçesi-Farsça sözlük olması son derece önemlidir. Büyük ihtimalle Çağatay Türkçesi-Farsçanın ilk ve Abuşka'dan sonra Çağatay Türkçesinin ikinci sözlüğüdür.

Bu sözlükte yazılışı aynı olan farklı sözcükler tek bir madde gibi bir arada verildiği gibi çekimleri farklı olan aynı sözcükler de farklı maddeler gibi verilmiştir. Yazılışı aynı olan farklı sözcükleri ayırıp, çekimleri farklı olan aynı sözcükleri de birleştirdikten sonra sözlük dizininden elde edilen söz dağarcığının toplam madde sayısı 725'tir. Eserde verilen örneklerin toplam sayısı ise 485'tir.

Diğer Çağatay Türkçesi sözlüklerinde olduğu gibi bu sözlükte bazı yanlışlar bulunmaktadır. Bu çalışmada sözlükte yer alan yanlış veya yanlış olma ihtimali bulunan maddeler ve anlamlandırmalar ortaya konulmuş, şüpheli sözcüklerin kaynakları belirtilerek bir çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Bunların sayesinde sözlüklere giren birçok yanlışın düzeltilebileceğini düşünmekteyiz.

Maddeler veya anlamlandırmalarda yanlışlar olduğu gibi, maddelere tanık olarak getirilen örneklerde de yanlışlar bulunmaktadır. *Senglaḥ* sözlüğüne geçen Abuşka ya da Neẓr-‘Alı kaynaklı yanlışlar olduğu gibi *Senglaḥ* sözlüğüne geçen ve kesin olarak bilinen Neẓr-‘Alı kaynaklı yanlışlar da vardır. Bu sözlükte verilen maddelerin birçoğu Abuşka'dan alınmıştır. Abuşka kaynaklı yanlış veya yanlış ihtimali bulunan maddeler veya anlamlandırmalar olduğu gibi maddelere tanık

olarak getirilen örneklerde de Abuşka kaynaklı yanlışlar bulunmaktadır. Abuşka kaynaklı olan yanlışların bir kısmı; örneklerin yanlış okunmasından, yanlış anlaşılmasından yahut sağlam olmayan nüshaların aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bazen Abuşka’da verilen madde veya anlamı yanlış olduğu hâlde bu sözlükte düzeltilerek doğru biçimde verilmiştir. Bu sözlükte bulunan birçok madde Senglañ sözlüğüne de aktarılmıştır.

Kısaltmalar

Yazmalar: Neẓr-‘Alı el yazmaları// AŞ: Abuşka// **H.** hicri// **hük.** hüküm sürdüğü tarih// **Ktp.** Kütüphanesi// **nr.** Numara
öl. Ölümü// **s.** sayfa// **TDK:** Türk Dil Kurumu

KAYNAKLAR:

‘Abdu’l-Cemil Naşirî, *Kitāb-ı Türki*, Tahran Üniversitesi-Merkez Ktp., No. 8336 El Yazması. **NS-Yazma**

‘Abdu’llāh Vaşşāf (H 1269), *Tārīh-i Vaşşāf (Feraheng-i Vaşşāf bölümü)*, İran-Tahran Meclis Ktp., Sebt No. 2221 taş basması (Bombay). **FV**

‘Alı Şır Nevāyî (20 Cilt) (1987-2003), Özbekistan SSR Fenler Akademiyası, Taşkent. **Eser-Özb**

‘Alı-Şır Nevāyî, *Dīvān-ı Gazaliyyāt-ı Nevāyî*, İran-Tahran Meclis Ktp., No. 15229 El Yazması. **Divan-Yazma**

_____, *Ĥamse-yi Emîr ‘Alı-şır Nevāyî*, İran-Tahran Meclis Ktp., No. 214629 taş basması. **Hamse-Taşbasma**

_____, *Külliyāt-ı Nevāyî*, Cilt: I, Fransa-Millî (*Paris Bibliotheque Nationale*) Ktp., No. 316 El Yazması. **Külliyat-Yazma1**

_____, *Külliyāt-ı Nevāyî*, Cilt: II, Fransa-Millî (*Paris Bibliotheque Nationale*) Ktp., No. 317 El Yazması. **Külliyat-Yazma2**

_____, *Külliyāt-ı Nevāyî*, Tebriz-Millî Ktp., No. 3582 El Yazması. **Külliyat-Yazma-TB**

_____(1289/1872), *Mahbūbu’l-Ķulūb*, Matbaa-yı Amire, İstanbul. **MK-Amire**

_____, *Muğākemetü’l-Luğateyn*, Topkapı Sarayı, Revan Ktp., No. 808 El Yazması, *Tıpkıbasımı* Haz.: Sema Barutçu Özönder, ‘Alı Şır Nevāyî: Muğākemetü’l-Luğateyn (İki Dilin Muhakemesi), 2. Baskı, TDK, Ankara 2011. **MU-Yazma**

Abik, Ayşehan Deniz (1993), *Alı Şır Nevayî’nin Risaleleri Tarih-i Enbiya ve Hükema, Tarih-i Müluk-i Acem, Münşeat: Metin Gramatikal İndeks-Sözlük (2 Cilt)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. **TM**

_____(2006), *‘Alı Şır Nevāyî Ĥamsetü’l-Müteğayyirîn*, Seçkin, Ankara. **HM Abuşka**, Kum-Hüccetiye Medresesi Ktp., No. 488/1 El Yazması. **AŞ-Yazma-H**

_____, *Süleymaniye-Esad Efendi Ktp.*, No. 3264 El Yazması, *Tıpkıbasımı* Haz.: M. S. Kaçalın, Niyāzi: Nevāyî’nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar (el-Luğātu’n-Nevāiyye ve’l-İstişhādātu’l-Cağātāiyye), TDK, Ankara 2011. **AŞ-Yazma**

_____, Tahran-Daru'l-maarif-i Buzurg-i Islami Ktp., No. 531 (Sebt-i Mali No. 66532) El Yazması. **AŞ-Yazma-D**

_____, Tahran-Sipehsalar Ktp., No. 100 El Yazması. **AŞ-Yazma-S**

Akdoğan, Yaşar (1999), *Azerbaycan Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi'ne Büyük Sözlük*, Beşir, İstanbul. **Azb.Tr**

Altay, Nurullah (1386), *Özbek Tili Sözlüğü*, Global Partners, Afganistan. **Özb.Tr3**

Argunşah, M. - Güner, G. (2015), *Codex Cumanicus*, Kesit, İstanbul. **CC2**

Arikoğlu, E. - Kuular, K. (2003), *Tuva Türkçesi Sözlüğü*, TDK, Ankara. **Tuv.Tr1**

Arikoğlu, Ekrem (2005), *Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlük*, Akçağ, Ankara. **Hak.Tr1**

Atalay, Besim (1970), *Abuşka Lugati veya Çağatay Sözlüğü*, Ayyıldız Matbaası, Ankara. **AŞ1**

Bābūr, *Bābūr-nāme*, Tahran-Melik Millî Ktp., No. 137-6205 (Arat'ın kullandığı Haydarabad El Yazması nüshası). **TB-Yazma**

_____, *Dīvān-ı Bābūr*, Fransa-Millî (*Paris Bibliothéque Nationale*) Ktp., No. 1230 El Yazması. **BD-Yazma-F**

_____, *Dīvān-ı Bābūr*, İstanbul Üniversitesi Ktp., No. 3743 El Yazması, *Tıpkıbasımı Haz.:* B. Yücel, Bābūr Dīvānı (Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım), Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1995. **BD-Yazma**

Behbutov, Sefi (1999-2003), *Azerbaycan Dialektoloji Lügati*, Cilt: I-II, TDK, Ankara. **Azb.Tr-D**

Caferoğlu, Ahmet (1931), *Abû-Hayyân: Kitâb al-İdrâk Li-Lisân al-Atrâk*, Evkaf Matbaası, İstanbul. **Kİ**

_____ (1984), "Çağatay Türkçesi Gelişmesi ve Karakteri", *Türk Dili Tarihi*, II. Cilt, Enderun, İstanbul, s. 195-229.

Canpolat, Mustafa (1995), *Ali Şir Nevayî: Lisânü's-Şayr*, TDK, Ankara. **LT**

Clauson, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford Üniversitesi, London.

Danişpejuh, Muhammed Taki (Ş 1340), *Fihrist-i Nüşaha-yı Hattı-yi Kitabhane-yi Merkezi-yi Danişgah-i Tahran*, Cilt: 13, Danişgah-i Tahran, Tahran.

_____ (Ş 1346), *Fihrist-i Nüşaha-yı Hattı-yi Kitabhane-yi Merkezi-yi Danişgah-i Tahran*, Cilt: 15, Danişgah-i Tahran, Tahran.

Dehhuda, Ali Ekber (Ş 1377), *Lügat-Name-yi Dehhuda*, Müessese-yi Çap ve İntişarat-ı Danişgah-ı Tahran, Tahran. **Dehhuda**

Derleme Sözlüğü (1993), Cilt: I-IX, 2. Baskı, TDK, Ankara. **Derleme**

Devellioğlu, Ferit (2007), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitapevi, Ankara.

Dilçin, Cem (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK, Ankara. **Tarama**

Dinçer, Leman (1970), *Luşfi Kitâb-ı Gül Nevrüz*, (Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul. **GN1**

Doerfer, Gerhard (1963-1975), *Türkische und Mongolische Elemente im Nuepersischen*, Band I-IV, Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden. **Doerfer**

- Ebulgazi Bahadır Han, *Şecere-yi Terākime*, *Özbek Bilimler Akademisi, Doğu Elyazmaları Enstitüsü*, No. 171 El Yazması, *Tipkibasımı Haz.:* Zuhul Kargı Ölmez, Ebulgazi Bahadır Han: *Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 3, Ankara 1996. **ŞT-Yazma**
- Efendioğlu, Süleyman (2019), *Mevlânâ Luşfî: Gül ü Nevrûz*, Eser, Erzurum. **GN2**
- Eraslan, Kemal (1993), *‘Ali Şîr Nevâyî: Mîzānu’l-Evzân (Vezinlerin Terazisi)*, TDK, Ankara. **Mİ**
- _____ (2001), *‘Ali Şîr Nevâyî: Mecâlisü’n-Nefâyis I (Giriş ve Metin)*, TDK, Ankara. **MN**
- Ercilasun, Ahmet Bican (2014), Akkoyunlu, Ziyat, *Kâşgarlı Mahmud: Dîvânu Lugâti’t-Türk*, TDK, Ankara.
- Eren, Hasan (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro, Ankara.
- _____ (2010), *Sırça Köşkte*, TDK, Ankara.
- Et-Tuğfetü’z-Zekiyye fi’l-Lugâti’t-Türkiyye*, İstanbul Beyazıt Ktp. Veliyüddin Efendi Bölümü, No. 3092 El Yazması. **TZ-Yazma**
- Golden, Peter B. (2000), *The King’s Dictionary*, Brill, Leiden-Boston-Köln. **King-Yazma**
- Gözütok, Avni (2008), *Haydar Tilbe: Mahzenü’l-Esrâr*, Fenomen, Erzurum. **ME**
- Grönbech, K. (1992), *Kuman Lehçesi Sözlüğü: Codex Cumanicus’un Türkçe Sözlük Dizini*, (Çev.: Kemal Aytaç), Kültür Bakanlığı, Ankara. **CC1**
- Gül ü Nevrûz*, *British Museum Ktp.*, No. Add MS 7914 El Yazması. **GN-Yazma2**
- _____, *İstanbul Millet Ktp.*, No. 86 El Yazması. **GN-Yazma4**
- _____, *Süleymaniye-Laleli Ktp.*, No. 1911 El Yazması. **GN-Yazma1**
- _____, *Viyana*, No. 649 El Yazması. **GN-Yazma3**
- Gülensoy, Tuncer (2007), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, TDK, Ankara.
- Gültekin, Mevlüt - Yoldaş, M. Asıf (2002), *Afganistan Özbekçesi-Türkçe Sözlük*, Nobel, Ankara. **Özb.Tr5**
- Gürsoy, E. - Butanayev, V. - İsin, A. - Şahin, E. - Şahin - L., Koç, A. (2003), *Hakasça-Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara. **Hak.Tr2**
- Gürsoy, E. - Duranlı, N. M. (1999), *Altayca-Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara. **Alt.Tr**
- Hakim, Muhammed Hüseyin (Ş 1390), *Fihrist-i Nüşaha-yı Hattî-yi Kitabhane-yi Meclis-i Şura-yı İslami*, Cilt: 29/2, Kitabhane, Müze ve Merkez-i Esnad-i Meclis-i Şura-yı İslami, Tahran.
- Hamzayev, M.Ya. (1962), *Türkmen Diliniñ Sözlüğü*, Türkmenistan SSR İlimler Akademiyası, Aşgabat. **Trkm.Tr2**
- Çaydar Têlbe, *Mahzenü’l-Esrâr*, *British Museum Ktp.*, No. Add MS 7914 El Yazması. **ME-Yazma4**
- _____, *Mahzenü’l-Esrâr*, *Fatih-Millet Ktp.*, No. 951 El Yazması. **ME-Yazma2**
- _____, *Mahzenü’l-Esrâr*, Fransa-Millî (*Paris Bibliothéque Nationale*) Ktp., No. 978 El Yazması. **ME-Yazma3**

_____, *Maĥzenü'l-Esrār, Süleymaniye-Ayasofya Ktp.*, No. 4757 El Yazması.
ME-Yazma7

_____, *Maĥzenü'l-Esrār, Süleymaniye-Esad Efendi Ktp.*, No. 2578 El Yazması. **ME-Yazma8**

_____, *Maĥzenü'l-Esrār, Tahran-Meclis Ktp.*, No. 13524 (Sebt No. 86685) El Yazması. **ME-Yazma6**

_____, *Maĥzenü'l-Esrār, Tebriz-Millî Ktp.*, No. 1485 El Yazması. **ME-Yazma5**

_____, *Maĥzenü'l-Esrār, Topkapı Sarayı, Evrak Hazinesi Bl. Ktp.*, No. 1460 El Yazması, *Tıpkıbasımı Haz.:* Avni Gözütok, Haydar Tilbe: Mahzenü'l-Esrār, Fenomen, Erzurum 2008. **ME-Yazma1**

Ğüseyñ Bayķara, *Ğüseyñ Bayķara Dîvânı, Fatih Ktp.*, No. 3806 El Yazması, *Tıpkıbasımı Haz.:* Talip Yıldırım, Hüseyin Baykara Dîvânı: İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Hat, İstanbul 2010. **HBD-Yazma**

_____, *Ğüseyñ Bayķara Dîvânı, Fransa-Millî (Paris Bibliotheque Nationale) Ktp.*, No. 993 El Yazması. **HBD-Yazma-F**

İbn-i Mühennâ, *Ğilyetü'l-İnsân ve Ğalbetü'l-Lisân, Arkeoloji Müzesi Ktp.*, No. 1202 El Yazması, *Tıpkıbasımı Haz.:* M. S. Kaçalın, TDK, Ankara 2016. **İM-Yazma**

İmāñi mahlaslı Şālî' Herevî, *Bedāyi'ü'l-Luĝat, Petersburg (Leningrad) Devlet Kitaplığı Ĥanikova koleksiyonu No. 35 El Yazması, Tıpkıbasımı Haz.:* A. K. Borovkov, Bedā'i' Al-Luĝat: Slovar Şālî' İmāñi Geratskogo K Soçineniyam Alişera Navoi, Akademiya Nauk SSSR İstitut Narodov Azil, Moskova 1961. **BL-Yazma**

Karaaĝaç, Günay (1997), *Lutfî Divanı: Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, TDK, Ankara. LD*

Karaörs, Metin (2006), *'Alî Şîr Nevāyi: Nevādirü'ş-Şebāb, TDK, Ankara. NŞ*
Kasimî, Abdullah (Ş 1397), *Ferheng-i Yılmaz: Türkî Horasanî, Şükûfe Sîb yay., İnan/İsferâyin. Hor.Tr*

Kâşĝarlı Mahmud, *Dîvānu Luĝāti't-Türk, İstanbul-Millet Ktp.*, No. 4189 El Yazması. **DLT-Yazma**

Kaya, Önal (1996), *'Alî Şîr Nevāyi: Fevāyidü'l-Kiber, TDK, Ankara. FK*
Kitâb-ı Mecnû'-ı Tercümân-ı Türkî ve 'Acemî ve Muĝalî, Hollanda-Leiden Akademisi Ktp. El Yazması, Tıpkıbasımı Haz.: R. Toparlı, M. S. Çögenli, N. H. Yanık, *Kitâb-ı Mecnû'-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Muĝalî, TDK, Ankara 2000. MT-Yazma*

Koç, Kenan - Bayniyazov, Aybek - Başkapan, Vehbi (2003), *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü, Akçaĝ, Ankara. Kzk.Tr*

Kut, Günay (2003), *'Alî Şîr Nevāyi Ğarā'ibü'ş-Şîĝar: İnceleme-Karşılaştırmalı Metin, TDK, Ankara. GS*

Lessing, Ferdinand (2003), *Moĝolca-Türkçe Sözlük, Cilt: I-II, (Çev.: Günay Karaaĝaç), TDK, Ankara. Moĝ-Les*

Lutfi, *Dívān-ı Luşfî*, British Museum Ktp., No. Add MS 7914 El Yazması. **LD-Yazma4**

_____, *Dívān-ı Luşfî*, Fransa-Millî (*Paris Bibliotheque Nationale*) Ktp., No. 981 El Yazması. **LD-Yazma3**

_____, *Dívān-ı Luşfî*, Tebriz-Millî Ktp., No. 1177 El Yazması. **LD-Yazma2**

_____, *Luşfî Dívānı*, İstanbul Üniversitesi Ktp., No. 5452 El Yazması, *Tıpkıbasımı* Haz.: Günay Karaağaç, Lutfi Divanı: Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, TDK, Ankara 1997. **LD-Yazma1**

Magrufova, Z. M. (1981), *Özbek Tilining İzahlı Lugati*, Cilt: I-II, Moskova. **Özb.Tr4**

Mírzā Mehdî Hân Esterābādî, *Senglah*, İran-Tahran Millî Ktp., No. F-1141 El Yazması. **SG-Yazma**

_____, *Senglah*, Kum-Feyziye Medresesi Ktp., No. 10/2 El Yazması. **SG-Yazma-F**

Muhammed Hüseyin Bin Halef-i Tebrizî (2000), *Burhân-ı Katı*, (Çev.: Mütercim Âsım Efendi), Haz.: Mürsel Öztürk, Derya Örs, TDK, Ankara. **BR-TDK**

_____, (Ş 1342), *Burhan-ı Katı*, Cilt: I-V, Haz.: Muhammed Muin, İbn-i Sina Kitapçısı, Tahran. **BR**

Necip, Emir Necipoviç (2008), *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü*, (Çev.: İklil Kurban), 2. Baskı, TDK, Ankara. **YUyg.Tr**

Nemeth, Gyula (1990), *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü*, (Çev.: Kemal Aytaç), Kültür Bakanlığı, Ankara. **Kmk.Tr1**

Oraltay, Hasan - Yüce, Nuri - Pınar, Saadet (1984), *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul. **Kzk.Tr-TDAV**

Ölmez, M. (2007), *Tuvacanın Sözcükleri*, Harrassowitz Verlag Wiesbaden. **Tuv.Tr2**

Ölmez, Zuhâl Kargı (1993), *Mahbûbü'l-Kulûb (İnceleme-Metin-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. **MK**

Öner, Mustafa (2009), *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*, TDK, Ankara. **Tatar.Tr**

Özönder, Sema Barutçu (2011), 'Alî Şîr Nevâyî: Muğâkemetü'l-Lugateyn (İki Dilin Muhakemesi), 2. Baskı, TDK, Ankara. **MU**

Özşahin, Murat (2017), *Başkurt Türkçesi Sözlüğü*, TDK, Ankara. **Bşk.Tr**

Paçacıoğlu, Burhan (2006), *VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Bizim Büro, Ankara.

Pekacar, Çetin (2011), *Kumuk Türkçesi Sözlüğü*, TDK, Ankara. **Kmk.Tr2**

Rahimi, Farhad (2014), "Çağatay Türkçesi Edebiyatı Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies*, 9 (3), Ankara, s. 1157-1218.

_____, (2017), "İran Kitaplıklarında Bulunan Çağatay Türkçesi Sözlükleri", *Teke Dergisi*, Sayı: 6/4, s. 2067-2079.

_____, (2018), *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ, Ankara.

_____, (2018a), "Çağatay Türkçesi Sözlükleri Bibliyografyası", *Teke Dergisi*, Sayı: 7/1, s. 69-104.

- _____ (2018b), “Fethali Kaçar’in Çağatay Türkçesi Sözlüğü Üzerine”, *Teke Dergisi*, Sayı: 7/2, s. 663-704.
- _____ (2018c), “Fethali Kaçar’in Çağatay Türkçesi Sözlüğünün Sözcük Bilimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Teke Dergisi*, Sayı: 7/3, s. 1472-1499.
- _____ (2019), “Abuşka Sözlüğündeki Yanlışlar Üzerine”, *Teke Dergisi*, Sayı: 8/3, s. 1293-1312.
- _____ (2019), “Fethali Kaçar’in Çağatay Türkçesi Sözlüğünün Sözlük Bilimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Teke Dergisi*, Sayı: 8/1, s. 53-92.
- _____ (2020), “Bedâyi‘u‘l-Lügat Sözlüğündeki Yanlışlar Üzerine”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 17, Sayı 3, s. 412-426.
- _____ (2020), “Senglah Sözlüğündeki Yanlışlar Üzerine”, *Teke Dergisi*, Sayı: 9/2, s. 530-552.
- _____ (2021), “Ferağî’nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü Üzerine”, *Bugu Dergisi*, Sayı: 2/4, s. 393-406.
- _____ (2021), “Ferheng-i Vassaf’taki Yanlışlar Üzerine”, *Bugu Dergisi*, Sayı: 2/2, s. 162-170.
- _____ (2021), “Kitab-ı Türkî (Ferheng-i Nasîrî) Sözlüğündeki Yanlışlar Üzerine”, *Bugu Dergisi*, Sayı: 2/1, s. 36-43.
- _____ (2021), *Ferağî’nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, TDK, Ankara.
- _____ (2022), “Sözcük ve Sözlük Bilimi Açısından Ferağî’nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü”, *Turkish Studies - Languages*, 17 (2), Ankara, s. 623-659.
- _____ (2022), *Nezrali’nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü (Giriş-Metin-İnceleme-Notlar-Dizin)*, TDK, Ankara.
- _____ (2023), “Nezrali’nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü Üzerine”, *Bugu Dergisi*, Sayı: 4/1, s. 1-37.
- _____ (2023), “Nezrali’nin Çağatay Türkçesi Sözlüğünün Değerlendirilmesi”, *Oltin bitiglar*, Sayı: 1, s. 92-150.
- _____ (2024), *Ferheng-i Lügât-i Türki-yi Çağatayi Be Farsi-yi Miftahu‘l-Lügat-i Ferağî*. Tebriz: Ahter.
- _____ (2024), *Ferheng-i Lügât-i Türki-yi Çağatayi Be Farsi-yi Nezrali*, Tebriz: Ahter.
- Räsänen, M. (1969), *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türk Sprachen*, Helsinki.
- Reşide‘d-dîn Fazlu‘llâh Hemedânî (Ş 1373), *Câmiu‘t-Tevârîh*, Cilt: I-IV, Haz.: Muhammed Revşen, Mustafa Musevi, Elbürz, Tahran. **CT**
- Sabir, Muhammed (1961), *Ali Şir Nevâî’nin İlk Mesnevisi Hayretü‘l-Ebrar Hakkında Araştırmalar: Edisyon Kritik-İmlâ-Dil Hususiyetleri ve Lügatçe*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Türkiyat Enstitüsü nüshası). **HE**
- Sadrayi-yi Hoyi, Ali - Hafiziyan-ı Babilî, Ebülfezl (Ş 1388), *Fihrist-i Nüşaha-yi Hattî-yi Kitabhane-yi Umumi-yi Ayetullah Gülpaygani*, Cilt: 5-6, ed. Mustafa Dirayeti, Kitabhane, Müze ve Merkez-i Esnad-i Meclis-i Şura-yı İslami, Müesseseyi Ferhengi Pejuheşi-yi Elcevad-ı Meşhed, Tahran.

- Salihpur, Cemşid (Ş 1370), *Ferheng-i Cami-i Farsi be Türki-yi İstanbuli*, Cilt: 1-2, Lale, Tebriz.
- Sam Mirza Safevi (Ş 1384), *Tezkire-yi Tuhfe-yi Sami*, Haz.: Rükneddin Hümayun Ferruh, Esatir, Tahran.
- Shaw, Robert Barkley (2014), *Kâşgar ve Yarkend Ağzı Sözlüğü*, (Çev.: Fikret Yıldırım), TDK, Ankara.
- Starostin, S. A., Dybo, A. V., Mudrak, O. A. (2003), *An Etymological Dictionary of Altaic Languages*, Brill, Leiden/Boston.
- Şavk, Ülkü Çelik (2011), *'Ali Şir Nevayi: Leyli vü Mecnün*, 2. Baskı, TDK, Ankara. **LM**
- Şemseddin Sami (1317), *Qāmūs-ı Türki*, İkdam Matbaası, İstanbul.
- Tannagaşeva, Nadejda N. Kurpeşko - Akalın, Şükrü Haluk (1995), *Şor Sözlüğü*, Çukurova Üniversitesi, Adana. **Şor.Tr**
- Tavkul, U. (2000), *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*, TDK, Ankara. **Mlk.Tr**
- Tekin, Gönül Alpay (1994), *'Ali Şir Nevâyî Ferhād ü Şîrin: İnceleme-Metin*, TDK, Ankara. **FŞ**
- Tekin, T. - Ölmez, M. - Ceylan, E. - Ölmez, Z. - Eker, S. (1995), *Türkmence-Türkçe Sözlük*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18, Ankara. **Trkm.Tr1**
- Tekin, Talat (1995), *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 13, Ankara.
- Temir, Ahmet (1986), *Moğolların Gizli Tarihi*, 2. Baskı, TTK, Ankara. **MGT**
- Toparlı, Recep (2007), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü* (2. Baskı), TDK, Ankara.
- Tören, Hatice, *'Ali Şir Nevâyî Sedde-i İskenderî: İnceleme-Metin*, TDK, Ankara 2001. **Sİ**
- Tural, Güzin (1993), *Ali Şir Nevâyî, Seb'a-i Seyyâre Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. **SS**
- Türk, Vahit (2006), *Ali Şir Nevâyî: Nazmü'l-Cevâhir (Hz. Ali'nin Hikmetleri)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul. **NC**
- _____ (2015), *Ali Şir Nevâyî: Vakfiye*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Dil Araştırmaları Dizisi 08, Ankara. **VA**
- Türkay, Kaya (2002), *'Ali Şir Nevâyî: Bedâyi'u'l-Vasaş Üçünçi Dîvân*, TDK, Ankara. **BV**
- Türkçe Sözlük* (2011), TDK, Ankara. **Tr.Tr**
- Ünlü, Suat (2013), *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim, Konya.
- Üşenmez, Emek (2016), *Özbekçe-Türkçe Sözlük*, Türk Dünyası Vakfı, Eskişehir. **Özb.Tr2**
- Vambéry, Herrmann (1867), *Çagataische Sprachstudien* [Çağatayca Dil Araştırmaları], Leipzig.
- Vasiliev, Yuriy (1995), *Türkçe-Sahaca sözlük*, TDK, Ankara. **Yak.Tr**
- Yaman, E. - Mahmud, N. (1998), *Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu*, TDK, Ankara. **Özb.Tr1**

Yıldırım, Talip (2010), *Hüseyin Baykara Dîvânı: İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Hat, İstanbul. **HBD**

Yudahin, K. (1988), *Kırgız Sözlüğü*, (Çev.: Abdullah Taymas), TDK, Ankara. **Krgz.Tr**

Yücel, Bilal (1995), *Bâbüür Dîvânı (Grammer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara. **BD**

Žahîrü'd-dîn Muğammed Bâbüür, *Risâle-yi 'Arûz*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Nadir Eserler Koleksiyonu, No. YZ 1742 El Yazması.

Nezrali'nin Türkiye Yayını

NEZRALI'NIN ÇAĞATAY TÜRKÇESİ SÖZLÜĞÜ

(Giriş - Metin - İnceleme - Notlar - Dizin)

Farhad RAHİMİ

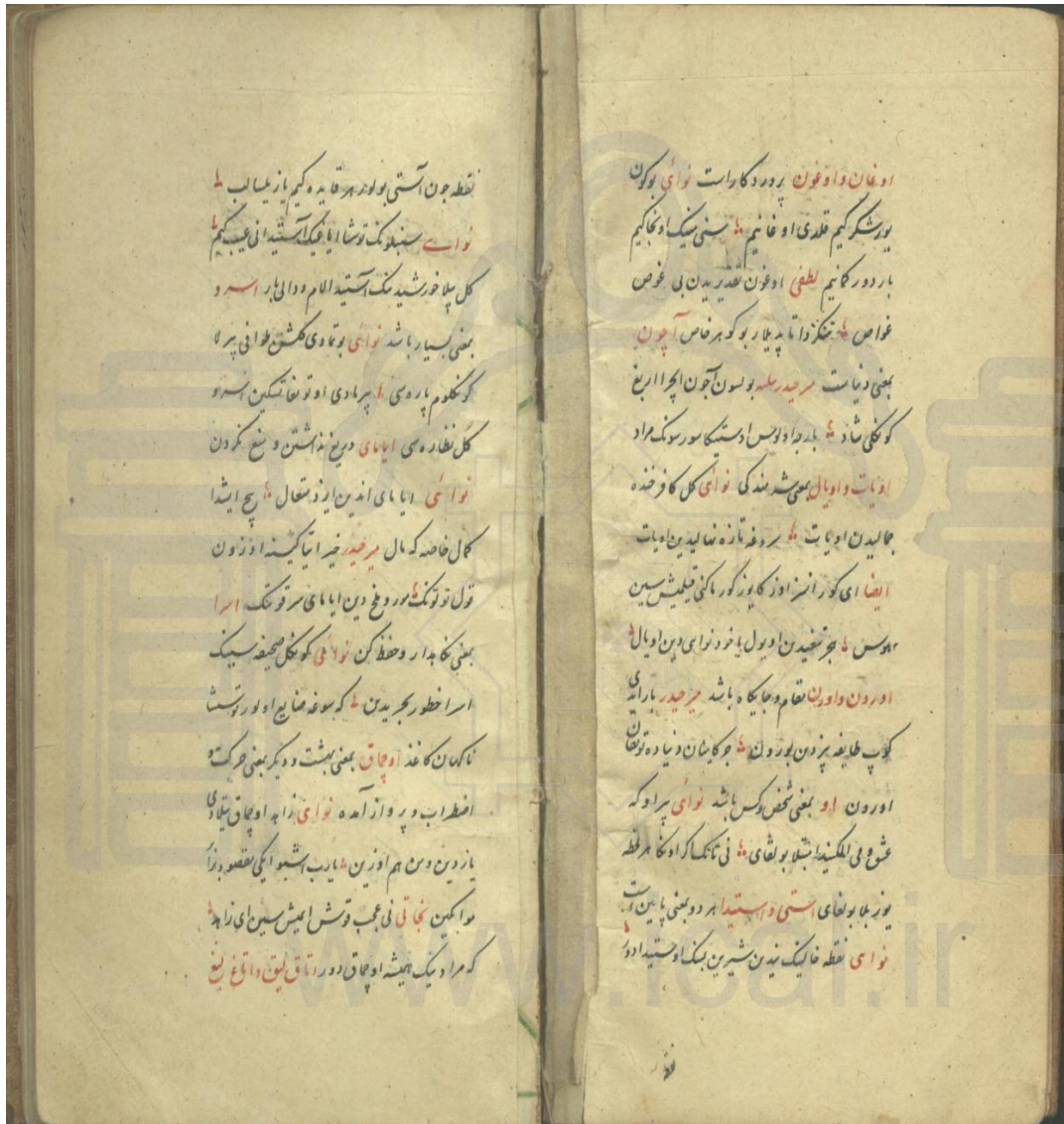

Türk Dil Kurumu Yayınları

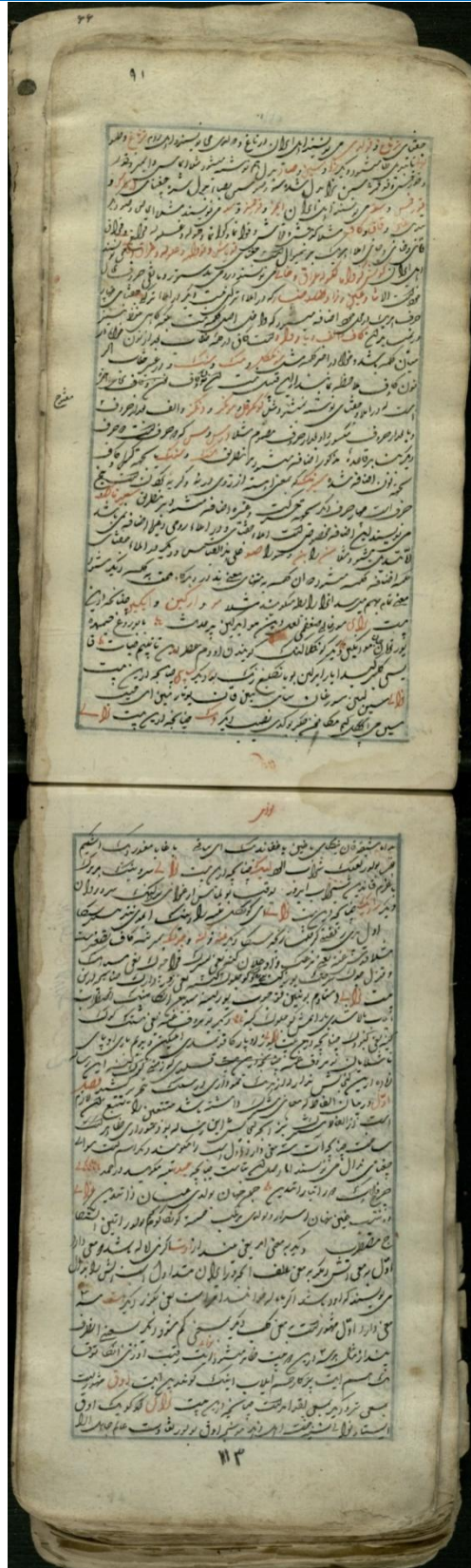
Nezrali'nin Iran Yayini

NÜSHALARIN TIPKIBASIMINDAN ÖRNEKLER

M Nüshası

T Nüshası

مینو جانده نوز تا نیک من منی در رتبه ای منی اول سلام اولی
 تا شیعہ فر قوش اولی جوی آب استون شتاب اورون الطیب
 امانی عاصم شیبو السبع فایه نوبه قوی کو نیک کلک کارا کوز
 با دی بیکه کی استیخ الطیر فلک جل الید انبی در بار اولی نوز اولی کل
 گنیم احوال نیک ریاس بالید انه خاطر کیم بر اولی و سون کیم سون
 هر چه نون بلس نور الیر اولی ارا مانان خلق و کرم قوی در اولی ککان
 کاف اولی علی نالی عجمی منی محمد شیده بروی هم کیمه ایمن کیمه شریخان
 بر جید غنیه در قران درده نظم سر سربان اولی محمد شیبو منی کیم اولی
 زنده زار جیب ایدی **ایحیی** منی محمد شیبو اولی لطفی در کل و نور و کیمه
 دریا علی بر مای کور اولی محمد شیبو منی محمد شیبو منی لطفی سالی
 تا کز غاب بار ما غنیم شیبو منی قادی **ایمان** منی محمد شیبو منی لطفی
 هر نیک ارا نیک کرد اولی سچ غنیم قضا منی کیم سون کیم بار اولی
 دشمن لای کور اولی کیم منی غنیم قادی **ایمان** منی محمد شیبو منی لطفی
 و صلیب سنیاب کور ایمان کور قادی کونیدی منی کیم سون کیم
 کور اولی در اولی **ایمان** منی محمد شیبو منی لطفی سالی
 و انجم اولی در اولی کیم قلیب در اولی سالی اولی در اولی
 اورون منی قوش و افزا باشد **استقوب** منی لطفی است اولی

کیم اولی در اولی **استقوب** منی لطفی است اولی
 اورون منی قوش و افزا باشد **استقوب** منی لطفی است اولی
 کیم اولی در اولی **استقوب** منی لطفی است اولی
 اورون منی قوش و افزا باشد **استقوب** منی لطفی است اولی

G Nüshası

MUNDARIJA

<i>Sirojiddinov Shuhrat</i>	O'zbek tili – xalqaro maydonda!	
I SHO‘BA. O‘ZBEK TILSHUNOSLIGI VA TILSHUNOSLIKNING NAZARIY MASALALARI		
<i>Ashirboyev Samixon</i>	O'zbek adabiy tilining tayanch dialektini belgilash yo'lida	6
<i>Hakimova Muhayyo, Rahmatova Feruza</i>	O'zbek tilida kognitiv metonimiya	11
<i>Juraqobilova Xamida</i>	She'riy asarlarda kognitiv metaforalar shakllanishida lingvomadaniy omillarning ta'siri	17
<i>Mustafayev Fizuli</i>	Kino dilində söz birləşməsi və qoşa sözlər haqqında	24
<i>Jabborov Baxrom, Sharipova Sarvinoz, Istamova Shohista.</i>	O'zbek iboralarining milliy mentalitetni ifodalashdagi o'rni	32
<i>Turdiboyev Tohir</i>	Yordamchi so'zlar masalasiga doir ayrim qarashlar	37
<i>Abjalova Manzura</i>	Hozirgi o'zbek tili leksik sathiga doir ba'zi masalalar	42
<i>Sheronov Boyirboy</i>	Sintaktik sathda mazmuniy-shakliy nomutanosiblik haqida	50
<i>Madjidova Dilorom</i>	Современные методы и проблемы прикладного языкознания	54
<i>Tolipova Dildora</i>	Лакуны в узбекских письменных литературных источниках и проблемы их перевода	59
<i>Elova Dilrabo</i>	O'zbek tilshunosligida uslubiy xoslanishni farqlash xususidagi qarashlar	67
<i>Abdullayev Jumanazar</i>	Yangi O'zbekistonning mumtoz tilshunoslik merosi, zamonaviy lingvistik qadriyati	73
<i>Israilova Saodat</i>	Turk va o'zbek tillarida rang bildiruvchi leksemalar semantikasi	84
<i>Kasimova Ziyoda</i>	Cho'lponning "Kecha va kunduz" romanidagi frazeologik birliklarning badiiy-uslubiy tahlili	88
<i>Baxodirova Shaxlo</i>	Lakuna va realiya munosabati	92

<i>Hakimov Dilshod</i>	“Biz” va “o‘z” olmoshlarining o‘zbek tilidagi funksional maqomi: struktur-semantik tahlil	98
<i>Kurbanbayev Otabek, Qodirberganova Dilnura</i>	O‘tkir Hoshimov asarlarida so‘z birikmasining turlari O‘tkir Hoshimov asarlarida so‘z birikmasining turlari	107
<i>Allaquliyeva Qunduz</i>	Ixtionimlarning lingvistik va ekstralingvistik omillar asosida yangi ma’no ifodalashi	113
<i>Isoqulova Qunduz</i>	So‘z-gaplarning noverbal vositalar bilan ifodalanishi	117
<i>Ismayilli Ayshen</i>	Sintaktik yolla yaranan mikrotoponimlar xulasə	122
<i>Davronova Zarnigor</i>	Sadriddin Ayniyning “Sudxo‘rning o‘limi” qissasidagi antroponimlarining kognitiv-semantik tahlili	132
<i>Muzaffarova Zarrina</i>	Metonimiyaning konseptual modellari	136
<i>Yusupova Aziza</i>	Metaforaning she’riy matnlarda aks etishi	140
<i>Mamarasulova Maftuna</i>	Fonosemantik g‘oyalarning rivojlanish bosqichlari	146
<i>Abdurasulova Dilnoza</i>	Ayollar nutqida konnotatsiya va murojaat birliklarining pragmatik xususiyatlari	151
<i>Soqiyeva Shirin</i>	Tilshunoslikda konseptni o‘rganishda til va madaniyatning o‘rni	157
<i>Abruyeva Zaxro</i>	O‘zbek tilidagi murojaat shakllarining konseptual tuzilishi	160
<i>Bovmanova Bashorat</i>	O‘zbek tilida halollik tushunchasining leksik-semantik ifodalanishi	164
<i>Jumaniyozova Charos</i>	Hajm-o‘lchov bildiruvchi sifatlarning nisbiylik xususiyati	168
<i>Xayrullayeva Ra’no</i>	Kichraytirish qo‘shimchalarining nutqdagi ahamiyati	172
<i>Tursunova Sojidxon</i>	“Fayzining amakisi” hikoyasidagi nutqiy akt vositasida ifodalangan ironiyalar tahlili	177

<i>Utegenova O'g'iloy</i>	Badiiy asarlarda tasviriy ifodalar	181
<i>Maxmudova Matluba</i>	Qaratqich kelishigi semantikasiga doir ayrim mulohazalar	185
<i>Xolmamatova Sarvinozxon</i>	Konnotatsiya va konnotativ birliklarning o'rganilganlik darajasi hamda turlari	191
<i>Turg'unboyeva Dilnoza</i>	Zamonaviy tilshunoslikda miqdor kategoriyasining o'rni	199
<i>O'ralova Nargiza</i>	Parsellyatsiya va metaforaning o'zaro aloqadorligi	204
<i>Jabborova Aziza</i>	O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida so'zlagan nutqidagi evfemizmlarning morfologik tahlili	209
<i>Odilova Dilobar</i>	Jahon tilshunosligida o'xshatishlarning ilmiy tadqiqi	214
<i>Nazarov Qobilbek</i>	Turli tizimdagi tillarda soma komponentli maqollarning tasniflanishi	218
<i>Mullaboyeva Shirin</i>	Til, estetik tafakkur va didning paremiologik birliklarda ifodalanishi	226
<i>G'aybullayev Erkinjon</i>	O'zbek madaniyatini ifoda etishda lakunalarning roli: Cho'lpon asarlari misolida	230
<i>Oripova Mavluda</i>	Sinestezik metaforalarning lingvomadaniy xarakteri:sinestezik metafora va milliy o'ziga xoslik	240
<i>Otaxonova Sohiba</i>	Antroponimlarning internet va yangi media makonidagi o'rni	245
<i>Shodmonaliyeva Yulduz</i>	Modallik bilan tasdiq-inkor kategoriyasining o'zaro munosabati	250
<i>Sobirova Maftuna</i>	Konchilik terminotizimi va uning o'zbek leksik tizimidagi o'rni	256
<i>Umarova Shahzoda</i>	O'zbek tilshunosligining kombinator lingvistikaning shakllanishidagi o'rni	260
<i>Turg'unova Maftuna</i>	Til taraqqiyotida kognitiv tilshunoslikning o'rni	270
<i>Muratova Nafisa</i>	Tilak va tabrik nutqiy aktida ekstralingvistik	274

	vositalarning o'rni	
<i>Murotov Hamro</i>	Reklama matnlarining tasnifi	280
<i>Normuminov Laziz</i>	Qo'chqor Norqobil hikoyalarida xalqona so'zlashuv, ibora va maqollarning qo'llanishi	285
II SHO'BA. AMALIY TILSHUNOSLIK VA LINGVODIDAKTIKA MUAMMOLARI.		
<i>Xolmanova Zulxumor</i>	Tilning ma'lumotlarni saqlash va yetkazish funksiyasi	289
<i>Qurbonova Munavvara</i>	Ontolingvistika va pragmalolingvistika munosabatida deyktik birliklarning o'rni	297
<i>Ruzibayeva Nigoraxon</i>	Psychological needs in the language classroom	303
<i>Abdurahmonova Muqaddas</i>	Ментальные омонимы в когнитивной лингвистике	308
<i>Umurzoqova Marhabo</i>	Badiiy matnda ayol lisoniy shaxs tiplari xususida	317
<i>Abjalova Manzura</i>	O'zbek tili multikorpusi – zamonaviy ta'limiy tizim	321
<i>Ruzmetova Novval</i>	Роль узбекских народных традиций в социокультурном развитии студентов	326
<i>G'ulomova Nargiza</i>	Alisher Navoiy mualliflik korpusini yaratishda statistik ma'lumotlarning muhimligi	335
<i>Dedaxanova Muazzam</i>	Lingvistik ekspertizaning yuzaga kelishi va shakllanish tarixi	344
<i>Shamsiyeva Manzura</i>	Animatsion filmlarning aksiolingvistik jihatlari	347
<i>Xudaykulova Shaxnoza</i>	O'zbek tili diskursida global qadriyatlarining aksiolingvistik integratsiyasi	353
<i>Ibragimova Sayyora</i>	Псевдонимы узбекских и русских писательниц: генезис, семантика и когнитивные особенности	357
<i>Tilyabayev Kamil</i>	Благодарные: из эмоционального опыта	361

	изучения узбекского языка как второго	
<i>Alimardanov Elyor</i>	Xorazm dialektal zonasining qipchoq shevali areallari	369
<i>Bozorova Sabohat</i>	Gazeta tili va publitsistik janrlarning lingvostilistik xususiyatlari	372
<i>Abduvoxidova Mavzuna</i>	Обучение грамматике в условиях коммуникативного подхода	377
<i>Mamadayupova Vasila</i>	Katta yoshdagilarning xorijiy til o'rganishi	381
<i>Azizova Feruza</i>	Raqamli texnologiyalarning til evolyutsiyasiga ta'siri: XXI asrda yozma va og'zaki muloqotning transformatsiyasi	385
<i>Abdullayeva Roxila</i>	Xarakter ifodalovchi birliklarning freym tahlili	389
<i>Yusupova Shahzoda</i>	Suggestiv nutq ta'sirchanligini oshirishda sifatlarning o'rni	393
<i>Mamirova Xayriniso</i>	Ko'p ma'noli so'zlarni qayta ishlashning gibridd modellari	398
<i>Nabiyeva Parvina</i>	Assotsiativ tezaurus: til tasviri va inson ongining modellashtirilishi	405
<i>O'rinova Zarifa</i>	Iqtiboslarning intertekstual tezaurusda aks etishi	410
<i>Rayimjonova Matluba</i>	Rauf Parfi she'riyati leksikasini chastotali lug'at asosida tadqiq qilish muammolari va yechimlari	414
<i>Turobova Nargiza</i>	Ulug'bek Hamdam ijodining lingvopragmatik tahlilida presuppozitsiya	418
<i>Abdullajonova Madina</i>	"Fiziologik xatolar"ni disgrafiyadan farqlash masalasi	424
<i>Pulatova Umriniso</i>	Yoshlar slengining ayrim o'ziga xos hududiy xususiyatlari	428
<i>Imomova Ismigul</i>	Dramatik matnlarda qo'llanilgan barqaror birikmalar va maqollarning intertekstual ohang va mazmunini boyitishdagi roli	435
<i>Arolova Nafisa</i>	Til o'zlashtirishda leksik portlash hodisasi	440
<i>Tursunboyeva Fayiza</i>	Korpus lingvistikasining diniy matnlardagi o'rni	443

<i>Amrullayeva Mohinur</i>	O'zbek tilidagi ayrim fe'l-atvor frazemalarining semantik tasnifi va uslubiy xususiyatlari	450
<i>Mirnosirova Dilbar</i>	Bolalar verbal assotsiatsiyalarining ayrim sintaktik xususiyatlari	454
<i>Aminova Zilola</i>	Darsdan tashqari mashg'ulotlarda o'zga tili o'quvchilarning nutqini o'stirish	462
<i>Muratova Ademi</i>	Multilingualism and bilingualism in turkic-speaking countries: contemporary challenges and development prospects	466
<i>Umurzakova Zuxraxon</i>	Ona tili darslarida interaktiv raqamli resurslarni tatbiq etishning didaktik qulayligi	472
<i>Maxmudjonova Nargizaxon</i>	Tilshunoslarga bog'lab berilgan tomorqa...	477
III SHO'BA. MADANIYATLARARO MULOQOT VA O'ZBEK TILI TARAQQIYOTI		
<i>Uluqov Nosirjon, Solixodjayeva Xavasxon</i>	O'zbek sayillari va ayrim turk bayramlarining etnolingvistik hamda lingvokulturologik tahlili	481
<i>Mirzodjanova Malika</i>	Сравнительный семантический анализ употребления английских “over”, “above” и их таджикских эквивалентов	489
<i>Komilova Gavharoy</i>	Nutq tadqiqida yangi yondashuvlar	484
<i>Pulatova Zamira</i>	Роль межкультурной коммуникации в процессе изучения языков	497
<i>Moldokulova Elina</i>	Сохранение узбекской культурной идентичности через язык и традиционный костюм в эпоху глобализации	501
<i>Yo'ldoshxonov Javohirbek</i>	Микротопонимы как ономастическая реалия: сравнительный анализ ташкента и лондона	505
<i>Abduqodirova Zebo</i>	The role of lingvocultural competence in the translation of specialized ecological texts. (English and Uzbek languages)	509

<i>Otamirzayeva Sug'diyona</i>	Teaching legal english in uzbek context: challenges of terminology	514
<i>Sayfiyeva Komila</i>	Fitonim komponentli o'zbek va ingliz maqollarining madaniyatlararo qiyosiy tadqiqi	521
<i>Madjidova Maftuna</i>	Лингвосоматические единицы которые характерные для арабской культуры	529
<i>Xasanova Sohijamol</i>	Ingliz va o'zbek tillarida "yaxshilik" va "yomonlik" kategoriyalarining lingvokulturologik tahlili	534
<i>Lafasova Mavjuda</i>	Xorij tilshunosligida o'xshatishlar tadqiqi	539
<i>Olimova Mushtariybonu</i>	O'zbek va ingliz xalq maqollaridagi "omad" va "omadsizlik" konseptlarining qiyosiy tahlili	544
IV SHO'BA. O'ZBEK TILINING XORIJDA O'QITILISHI VA O'ZARO HAMKORLIK MASALALARI		
<i>Akalin Ahmet</i>	<i>Kültür Taşıyıcısı Olarak Özbek Dilinin Diplomatik Fonksiyonu</i>	549
<i>Rahmonqulov Abdunazar</i>	O'zbek va tojik tillari interferensiyasi haqida	555
<i>Rafibayeva Nasiba, Mingboyeva Oypari</i>	Лингвистика и страноведческий аспект в преподавании иностранного языка	559
<i>Xakimova Mavzunadjon</i>	Лингвистическое табу и стратегия эвфемизации в таджикском и английском языках	563
<i>Musurmankulova Shaxribon</i>	Turk tiliga xos ayrim frazemalar tahlili	569
<i>Xodjayeva Mashhura</i>	Влияние глобализационных тенденций на методику обучения иностранным языкам	576
<i>Erkaboyeva Havojon</i>	Translation studies and the internationalization of the uzbek language	581

<i>Axmedova Niluzar</i>	Emotsional leksikaning semantik-pragmatik talqini: ingliz va o'zbek tillari misolida	584
V SHO'BA. TIL TARIXI VA TURKIY TILLAR TADQIQOTLARI		
<i>Seyhan Tanju</i>	Ali Şir Nevâyî ve Üslubunda Fiillerin Yeri	589
<i>Abdushukurov Baxtiyor</i>	O'zbek tilining tarixiy takomili va buguni	604
<i>Rahimi Farhad</i>	Nezrali'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğünün Yanlışları Üzerine	611
<i>Jafarzade Vahide</i>	Mustafa Zəririn "Siyərün-nəbi" əsəri haqqında bəzi qeydlər	640
<i>Muhammadiyahva Dilafro 'z</i>	"Boburnoma" parallel korpusini yaratishdagi tarjima tamoyillari	650
<i>Bo'ronov Anvar</i>	Poloves-qipchoq tillari maishiy leksikasi milliy identifikatsiyalash mezoni sifatida	657
<i>Xo'janiyazova Shahnoza</i>	Alisher Navoiyning "Sab' ai sayyor" asaridagi idish-tovoq nomlarining leksik-semantik xususiyatlari	665
<i>Xolmurodova Mushtariy</i>	"Nasoyim ul-muhabbat" asaridagi tibbiy terminlar tahlili	670
<i>Mirzayeva Ulker</i>	Yunan mənəbələrində işlənən Azərbaycan antroponimlərinin leksik-semantik təhlili	676
<i>Babazade Rahshane</i>	Mustafa Zəririn "Yüz hədis və yüz hekayə" əsərində zərflər	684
<i>Yodgorov Hamid</i>	"Qo'noq" umumturkiy leksemasining etimologiyasi	697
<i>O'razova Iqbol</i>	Frazemalar kognitiv semantikaning o'rganish obyektı sifatida	701
<i>Azizzade Turkan</i>	R.O.Şor Yafəs-türk dil əlaqələri haqqında	705
<i>Saygin Muhterem</i>	Klasik Türk Edebiyatının Doğu Sahasında Sevgili İçin Kullanılan Bir İfade Körke Bay (Körkke Bay,	711

	Görge Bay)	
<i>Hamishog'lu Meryem</i>	Türkçenin İlk Sözlüğü Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Özbek Türkçesine Bitki Adları	718
<i>Bakirov Qudratillo</i>	Turkiy dunyoda vaqt tushunchasi va uning o'rganilishi	734
<i>Sattorova Shahnoza</i>	O'zbek va turk tillarida bir xil etimologiyaga ega o'simlik nomlarining qiyosiy tahlili	739
<i>Maqsudova Feruza</i>	Muqaddas qadamjo nomlari – onomastika sohasining o'rganish obyekti sifatida	745
<i>Azizova Nilufar</i>	“Devonu lug'otit turk”dagi o'z qatlamga oid ijtimoiy munosabat semali leksemalar	750
<i>O'tkirbek Muhammad Sobir</i>	Arba'in she'rlarda “hayit” so'zining lingvopoetik timsollari	756
<i>Siddiqova Naimaxon</i>	Eskirgan so'zlarning eskirmagan ma'nolari	760
<i>Qasimova Sema</i>	“Kitabi-Dədə Qorqud” matnlərində qadin-kishi müraciət formalarinin üslubi, linqvistik və psixolinqvistik tahlili	766
<i>Turdiyeva Roza</i>	O'zbek, qoraqalpoq va ingliz tillaridagi maqollarda zoonimlarning umumiy va milliy xususiyatlari	774